

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra české literatury

Günter Grass – politika literatury
Günter Grass – Politic of Literature

Vedoucí práce:	prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.
Autor práce:	Marie Králová Hlinecká 721, 37501 Týn nad Vltavou
Studijní program a obor:	Specializace v pedagogice – Český jazyk – německý jazyk Prezenční studium
Rok dokončení práce:	2013

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne 29. 11. 2013

Podpis:

Děkuji svému vedoucímu práce prof. PhDr. Tomáši Kubíčkoví, Ph.D. za připomínky a rady.

Obsah:

1	Úvod.....	3
2	Seznámení s autorem	4
2.1	Původ a první umělecké pokusy	4
2.2	Za války.....	4
2.3	Studium	5
2.4	Počátky literární tvorby.....	5
2.5	Grassova činnost v politice	5
2.6	Z rodinného života	6
2.7	Šedesátá léta	6
2.8	Grass cestovatel.....	6
2.9	Osmdesátá léta	7
2.10	Po sjednocení Německa.....	7
2.11	Ocenění	8
3	Kontroverze díla Při loupání cibule	9
3.1	Okolnosti vydání	9
3.2	Pozdvižení	9
3.3	Němý autor.....	10
3.4	Projevy společenského pohoršení	12
3.5	Klíčová pasáž	13
3.6	Motivy víry v nacismus.....	14
3.7	Nepochybování	16
3.8	Otázka viny	17
3.9	Ohrožení pozice	18
3.10	Celková kritika díla.....	18
4	Dějová linie	20
5	Analýza	22
5.1	Titul	22
5.2	Žánrová klasifikace díla	22
5.3	Kompozice	23
5.4	Perspektiva vypravěče.....	24
5.5	Postavy	25
5.5.1	Tomy Neděláme	26
5.5.2	Ženské postavy	26
5.6	Jazyk.....	27
5.6.1	Komika	28
5.7	Symbolika	28

5.7.1	Cibule.....	28
5.7.2	Jantar.....	29
5.8	Ilustrace	29
5.9	Motivy	30
5.9.1	Válka.....	30
5.9.2	Sexuální motivy.....	30
5.9.3	Víra	31
5.9.4	Nenávist vůči otci	32
5.9.5	Hlad.....	32
5.9.6	Jídlo.....	32
5.9.7	Umění	33
5.10	Specifika Grassova vypravěče.....	33
5.10.1	Míra nejistoty.....	33
5.10.2	Názorová polemika.....	34
5.10.3	Sebestřednost.....	35
5.10.4	Opravy v textu	36
5.10.5	Odkazy na své vlastní dílo.....	36
5.11	Literární hodnota díla	37
6	Závěr	38
7	Seznam použitých zdrojů.....	40
8	Resumé.....	43
9	Abstract	43
10	Klíčová slova.....	44

1 Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat německým autorem Güntrem Grassem a politikou jeho literatury. Dílo Güntra Grasse se totiž vyznačuje výraznou političností a vždy nějakým způsobem odráží politickou a společenskou situaci. Tento mistr německého jazyka zasvětil celý svůj život literární činnosti, o čemž svědčí jeho rozsáhlé dílo zahrnující literární druhy od prózy přes dramata až k poezii. Jeho permanentní publikační činnost ukazuje na to, s jakým zaujetím Grass sleduje politickou scénu (a neomezuje se pouze na scénu domácí, německou) a s jakou horlivostí se k ní potřebuje vyjadřovat.

Na pomoc jsem si vzala vzpomínkovou knihu Güntra Grasse *Při loupání cibule* (2006), která se vrací do autorova mládí a tematizuje přibližně dvacetileté období počínaje druhou světovou válkou a konče rokem 1959, kdy vyšel jeho první román *Plechový bubínek*. Díky ní mohu nejenom odhalit minulost Güntra Grasse – životní události, které jeho tvorbu později ovlivnily –, ale také sledovat společenskou odezvu literatury. Právě Grassova próza nabízí vzorný příklad toho, jak může literatura zasahovat do veřejného a politického dění a naopak.

V žádném případě nelze vnímat život autora a jeho dílo odděleně. Jsou to dva aspekty, které spolu jdou ruku v ruce. Práce s jakýmkoli dílem tedy vyžaduje znalost kontextu s autorovou biografií, ostatní tvorbou a v neposlední řadě i se společenskými okolnostmi. Pro co možná nejkompexnější výsledek je tedy nutná sonda do života i díla Güntra Grasse.

První část své práce proto věnuji životu autora. Tam bude mým cílem letmé seznámení s Grassem, které je pro další zkoumání jeho knihy a jejího přijetí nutností. Ve druhé části se zabývám diskuzí, která vydání prózy *Při loupání cibule* doprovázela a která se zároveň stala její neopominutelnou součástí. Následně stručně nastíním příběh knihy a poslední část konečně bude patřit analýze díla, ve které se zaměřím na jednotlivé literární aspekty textu.

2 Seznámení s autorem

Mám-li se ve své práci zabývat nějakým autorem či jeho knihou, považuji za nutné ho nejprve alespoň zběžně představit. Na následujících řádcích tedy věnuji pozornost životu a dílu Güntra Grasse.

2.1 Původ a první umělecké pokusy

Günter Wilhelm Grass se narodil 16. října 1927 ve Svobodném městě Gdaňsk¹ coby syn německého řemeslníka protestantského vyznání, matka byla římská katolička původu kašubského². V jednoduchých poměrech vyrůstal Günter Grass ve stísněném bytě se svými rodiči, kteří provozovali malý obchod se smíšeným zbožím. Ve škole nikdy nevynikal, musel dokonce dvakrát přestoupit na jinou střední školu. Nicméně tehdy, ve školních letech, vznikly jeho první literární a sochařské pokusy. To byly dvě oblasti umění, které zajímaly již mladého Grasse a zůstaly mu dodnes. Jako směr svého dalšího vzdělání si uměl představit pouze uměleckou školu.

2.2 Za války

Ovlivněn nacistickou ideologií (přestože sám nebyl spolkem Hitlerovy mládeže nijak nadšen) se Grass přidal ve svých patnácti letech dobrovolně k ozbrojeným silám wehrmachtu. Mezi lety 1944 – 1945 byl povolán k ozbrojeným jednotkám Waffen-SS, kde sloužil jako tankista.

Ani Günter Grass nevyvázl bez zranění. Přihodilo se mu to v dubnu roku 1945 u Cottbus, načež byl v květnu téhož roku ve vojenské nemocnici v Mariánských Lázních zajat. Po roce stráveném v americkém válečném zajetí v Bavorsku byl propuštěn a krátce vykonával zemědělské a dělnické práce.

---

¹ K místu Grassoova rodiště je nutno připomenout, že město a jeho okolí po uzavření Versailleské smlouvy 1919 již nepatřilo k německému, nýbrž k polskému státu a od roku 1920 do roku 1939 dokonce platilo za Svobodný stát. Město se stalo obrovským útočištěm Židů, zároveň ale prvním územím mimo Německo, kde byly uvedeny v platnost Norimberské zákony. Od roku 1939 do roku 1945 spadala oblast pod Německou říši, po válce se stala součástí Polska. Tato skutečnost poukazuje nejen na nestabilní politické podmínky, ale i na nejisté životní zázemí pro obyvatele.

² Kašubové je označení pro početnou západoslovanskou etnickou skupinu žijící převážně na území Kašubska, v okolí města Gdaňsk v Polsku. Vývoj Kašubů byl v minulosti velkou měrou ovlivňován politickými okolnostmi, Kašubsko se totiž nacházelo na pomezí dnešních dvou států, Polska a Německa, podléhalo tedy střídavě vlivu jednoho či druhého státu.

2.3 Studium

Od roku 1947 se Günter Grass v Düsseldorfu věnoval studiu. Vyučil se nejprve kameníkem a tamtéž nastoupil na Akademii umění, kde studoval sochařství a grafiku. Tam byl také členem jazzbandu.

Na počátku padesátých let podnikl Grass cestu do Itálie a Francie, během které kreslil a psal. V padesátém třetím roce se přestěhoval do Berlína, aby zde pokračoval ve studiu sochařství na Vysoké škole výtvarného umění. V Berlíně se o rok později oženil se Švýčarkou Annou Schwarz, se kterou měl čtyři děti.

2.4 Počátky literární tvorby

Ve svých osmadvaceti letech Günter Grass obdržel třetí místo v básnické soutěži a pozvání na autorské čtení od Skupiny 47. (Členem Skupiny 47 byl Grass až do roku 1990, kdy byla ukončena její činnost.) Rokem 1955 lze označit začátek Grassovy umělecké kariéry – první úspěch v literární soutěži, první výstava plastik a grafik, první čtení před Skupinou 47, tyto úspěchy předznamenávají slibnou uměleckou budoucnost.

Rok poté debutuje Günter Grass básnickou sbírkou *Die Vorzüge der Windhühner*, později poznává publikum v Güntru Grassovi i dramatika, libertistu a autora krátkých novel. V tomtéž roce (1956) se svou ženou přesídlil do Paříže, kde zůstal čtyři roky a pracoval tam na románu *Plechový bubínek*. Ten vyšel v roce 1959, nicméně již rok předtím za něj obdržel cenu od Skupiny 47. Plechovým bubínkem si získal mezinárodní uznání. Na filmové zpracování Plechového bubínku pod taktovkou režiséra Volkera Schlöndorffa se diváci mohli těšit již v roce 1978. Filmu se dostalo nejvyššího německého filmového ocenění a byl oceněn dokonce Oskarem.

V Paříži také vznikly některé jeho hry, na příklad *Noch zehn Minuten bis Bufallo* (1959). Na samém sklonku padesátých let již vznikal manuskript k novele *Kočka a myš* (1961) a románu *Psí roky* (1963), k nimž se částečně nechal inspirovat na svých cestách do Polska.

2.5 Grassova činnost v politice

V roce 1960 se Günter Grass navrátil do Západního Berlína a začal se viditelně angažovat v politice. Podporoval Willyho Brandta ze Sociálně-demokratické strany (SPD), do které sám později vstoupil. V otevřeném dopise Anně Seghers (významné východoněmecké spisovatelce) odsoudil stavbu Berlínské zdi a uzavření hranic. Připodobnil v něm dokonce velitele

koncentračního tábora z jejího románu *Sedmý kříž* k Walteru Ulbrichtovi, vrchnímu představiteli Německé demokratické republiky. Zde je poukázáno na Grassovu nebojácnost, neomezenou kritičnost a provokativnost, která je pro něj typická a kterou si ve svém literárním ani politickém působení nedokáže odpustit.

Günter Grass byl v roce 1963 přijat na berlínskou Akademii umění. Od této doby platil Grass téměř výhradně za spisovatele, neméně významně však začal vystupovat i v politice. Kromě románů, dramát a jiných literárních děl jsou známé jeho eseje, proslovy a rozhovory, které byly postupně vydávány knižně (například *Über das Selbstverständliche. Reden – Aufsätze – Offene Briefe – Kommentare*, 1968; *Zunge zeigen. Ein Tagebuch in Zeichnungen*, 1988; *Ein Schnäppchen namens DDR. Letzte Reden vorm Glockengeleut*, 1993, atd.). Neopomeňme zmínit ani Grassovo členství v mezinárodním PEN klubu, jehož je od 2009 čestným prezidentem.

2.6 Z rodinného života

Grassův rodinný život byl poměrně pestrý. První čtyři děti měl s Annou Schwarz, se kterou se po osmnácti letech manželství rozešel. Následovaly dvě děti – pozdější herečka Helene Grass a Nele Krüger Grass. Druhým sňatkem s Ute Grunert v roce 1979 vyženil dvě další děti.

2.7 Šedesátá léta

V roce 1966 uvedl Grass svou první hru *Plebejci zkoušejí povstání*, která si rychle získala čtenáře. V ní se věnuje vzestupu dělníků a marxistickým intelektuálům od počátku 50. let v NDR. V roce končícím v Československu srpnovou okupací země nechal Günter Grass vydat knižně svůj rozhovor s českým spisovatelem Pavlem Kohoutem *Briefe über die Grenze. Versuch eines Ost – West – Dialogs. (Dopisy přes hranice)* o Pražském jaru. Díky těmto dílům se stal ve východní Německé demokratické republice nežádoucím spisovatelem. Nutno ovšem dodat, že česky vyšel Plechový bubínek již v roce 1969, později 1987.

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let mu vyšel román *Lokální umrtvení* (1969) a o tři roky později *Z deníku šneka*.

2.8 Grass cestovatel

Během svého života podnikl Grass mnoho zahraničních cest, v polovině šedesátých let se vydal do USA, do Československa, Maďarska, později do Rumunska, Jugoslávie, Sovětského svazu, Izraele, atd. Nesmíme

opominout Grassův zájem o východní kulturu. Navštívil Japonsko, Indonésii a Indii, kde dokonce pobyl delší dobu. Cesty na východ ho inspirovaly v nejednom díle (Indie: *Zunge zeigen*, 1988), ale také v životní filosofii.

Günter Grass se stal (společně s Carolou Sternovou a Heinrichem Böllem) spoluzakladatelem i vydavatelem časopisu L 76, 1977 vydal román *Platýz* a následovaly jeho cesty na východ Asie.

2.9 Osmdesátá léta

V roce 1982 konečně vstoupil do sociálnědemokratické politické strany SPD, z níž nicméně o deset let později kvůli přistěhovalecké politice opět vystoupil. Roku 1983 byl Günter Grass zvolen prezidentem berlínské Akademie umění, kde vykonával po tři léta vedoucí pozici. Následoval román *Potkanka* (1986) a v témže roce již zmíněný půlroční pobyt v Indii. Ke svým šedesátým narozeninám se Grass dočkal desetisvazkového vydání vlastního díla. Vydána byla též dvojdílná gramofonová deska *Es war einmal ein Land* obsahující básně a úryvky z *Plechového bubínku* a *Potkanky*. Grassovo autorské čtení na desce doprovází na perkuse proslulý jazzový bubeník Günter „Baby“ Sommer, se kterým ještě později spolupracoval a nahráli společně několik desek autorského čtení doprovázeného perkusemi. Günter Grass sám jazz miloval, dokonce působil v několika jazzových uskupeních.

2.10 Po sjednocení Německa

V roce 1992 se Günter Grass definitivně rozloučil s SPD. Přerod osmdesátých a devadesátých let znamenal pro Grassa vypjaté politické období. Nejprve vystoupil z berlínské Akademie umění z důvodu neshod kvůli převládající solidaritě se Salmanem Rushdiem. Poté se ostře vyjádřil proti znovusjednocení Německa (Grass se vždy stavěl proti přehnané shovívavosti s východními evropskými diktaturami.). Byl naopak pro konfederaci, která by umožnila německému území obsazenému Sovětským svazem se hospodářsky a demokraticky upevnit. V této době vydal několik politických spisů – *Zunge ziegen* (1988), *Deutscher Lastenausgleich*, *Schreiben nach Auschwitz*, *Ein Schnäppchen namens DDR* (1990).

Po znovusjednocení Německa pokračoval Günter Grass povídkou *Žabí lamento* (1992), romány *Širé pole* (1995) a *Mé století* (1999), novelou *Jako rak* (2002), vzpomínkovou knihou *Při loupání cibule* (2006) a jejím pokračováním *Příběhy z temné komory* (2008).

Podnes je literárně a politicky činný. Mimo jiné se Grass angažuje i proti atomové energii. Od roku 1972 žije v nejsevernější spolkové zemi Německa – ve Šlesvicko–Holštýnsku v blízkosti Lübecku.

2.11 Ocenění

Všechna ocenění, která Grass za svou literární, sochařskou a grafickou tvorbu obdržel, by se těžko dala vyčíslit. Zmíním jen pár významnějších. Brémská literární cena (1959), Georg – Büchner - Preis (1965), Alfred – Döblin – Preis (1978), Cena Karla Čapka (1994), cena Thomase Manna (1996) a snad nejvýznamnější Nobelova cena za literaturu a celoživotní dílo (1999).

V roce 2010 vyvolal nicméně prudkou debatu poté, co zveřejnil báseň *Was gesagt werden muss* (*Co řečeno být musí*). V té totiž varuje před Izraelem. Za to byl odměněn vlnou nevole – jak je možné, že se někdo, kdo dříve antisemitismus kritizoval, nyní do role antisemity sám staví? Novinář Henryk Marcin Broder se trefně vyjádřil, když o Güntru Grassovi napsal, že je „prototyp pěstěného antisemity, který to s Židy myslí dobře“. (z internetového zdroje www.welt.de, a) Od té doby má Grass zakázán vstup do Izraele, později mu hrozilo dokonce odebrání Nobelovy ceny za literaturu.

Nejvíce je ceněna Grassova metoda pikareskně – realistického líčení společenské situace – nacionalismu, socialismu,... – jako snaha o zabránění zapomnění minulosti. Tématu viny německého národa se věnuje jako jeden z prvních německy píšících autorů.

Svým celoživotním působením si Günter Grass vybudoval pozici světově uznávané osobnosti bojující za lidská práva. Díky své schopnosti nazývat věci pravými jmény a nebát se se vyjadřovat k různým kontroverzním tématům mluvíme právě v souvislosti s Grassem o detabuizaci témat jako válka a nacismus v Německu. Byl to on, kdo pomohl svému národu vyrovnat se se svou minulostí, přispěl k vylepšení poválečných vztahů s Polskem, stál na straně československých disidentů v boji proti socialismu, nesouhlasil s připojením NDR ke Spolkové republice Německo. Mnohokrát sice svými názory šokoval, nicméně zároveň podnítil veřejnost k přemýšlení a k diskuzím.

Doposud žijící autor patří mezi přední německé intelektuály.

3 Kontroverze díla Při loupání cibule

3.1 Okolnosti vydání

Nyní přistupuji k samotnému tématu bakalářské práce a začínám se věnovat Grassově vzpomínkové knize *Při loupání cibule* (2007). Téměř pětisetstránková kniha s modrým přebalem se objevila na pultech německých knihkupectví v srpnu roku 2006, dokonce o týden dříve, než bylo plánováno, neboť se čtenáři nemohli dočkat. Günter Grass totiž ještě před vydáním knihy v rozhovoru pro Frankfurter Allgemeine Zeitung (12. 8. 2006/ 186, s. 33) poprvé veřejně přiznal to, co doposud nebylo známo – tedy své dobrovolné členství ve vojenských jednotkách – ve wehrmachtu. Informaci tak prozradil těsně před tím, než si ji čtenáři mohli přečíst v jeho nové próze. O Grassovi se okamžitě rozvířila debata, kterou vydání knihy *Při loupání cibule* (2007) ještě umocnilo. Hlasy se začaly ozývat nejenom na kulturní scéně; k literárním kritikům se přidala celá řada historiků, politiků i dalších osobností, kteří se k tomu také chtěli vyjádřit, a rozpoutali tak nevídanou diskuzi. Grassovo jméno se po otištění rozhovoru a vydání knihy i opakovaně objevovalo v titulcích článků předních evropských periodik.

3.2 Pozdvižení

Veřejnost byla doslova šokována. A není divu. Však jsme o Grassovi v životopisech doposud četli pouze to, že pomáhal u protileteckého dělostřelectva. Dokonce autor Grassových biografií Michael Jürgs vyjádřil své zklamání. Považuje to za „konec jedné morální instance“. (z internetového zdroje www.faz.net, d)

Ujasněme si hned na začátku příčinu takového pozdvižení. Čím to, že takový ohlas v souvislosti s přiznáním spolupráce s Waffen-SS vyvolal zrovna „případ Grass“? Vysvětlení je jednoduché. Za celou svou literární kariéru se Grassovi podařilo si vydobýt mezinárodní uznání. Proslavila ho v první řadě jeho odvaha a smělost vždy ke všemu vyjádřit své stanovisko, i když by to mělo být právě něco, co si jiní netroufají vyslovit, natož aby si to přiznali. Takto si již několikrát obrátil veřejnost proti sobě. Nedávno vyústilo například vydání básně *Was gesagt werden muss* (2012) v ostrou kritiku, v níž byl Grass titulován antisemitou. Nejednou se také postavil za někoho s podobnou minulostí jemu samému (ať už z dob nacismu či socialismu) a vyjádřil se proti „způsobu paušalizování úsudků“ (Der Spiegel 34/ 2006, s. 68. In: BEUTIN, W. *Der Fall Grass. Ein deutsches Debakel*. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2008, s. 28)

Ale zpět ke spisovatelovu významu. Jak již bylo zmíněno, Günter Grass vešel zejména ve známost svým kontroverzním zpracováním tématu války, otevřel a detabuizoval téma, ke kterému Němci zpočátku chovali opatrnější přístup. K otevřenosti ostatně vybízel i ostatní a tvrdil, že by se lidé o německé minulosti neměli bát mluvit. Svou literární tvorbou bojoval za lidská práva a zároveň žaloval ty, kteří s nacismem sympatizovali. (Na tomto místě bych ráda připomněla, že nacistickou ideologii tenkrát až na výjimky uznávalo celé Německo. Pro představu sloužilo u wehrmachtu více než 18 milionů mužů.) Zejména se opíral do těch, jimž nacistická minulost nebránila v tom zůstat po válce na vysokých politických pozicích.

Právem byl Grass za svůj poválečný postoj pozitivně hodnocen coby vážená osobnost německé literární scény. Veřejným odhalením si nicméně svou pozici poněkud podkopal. Ostatně Günter Grass nebyl jedinou osobností německého prostředí, který se takto „odhalil“. Martin Walser se také kdysi neprozřetelně postavil do středu pomyslného terče kritiky a také, podobně jako Grass, se cítil kritikou nepochopen.

Dirk Kurbjuweit o Güntru Grassovi například napsal: *„Nově rozvířená debata se vznítla právě na muži, který se sám vyšvihl na mravnostního popravčího národa. Jako sotvakdo jiný odsoudil nositel Nobelovy ceny za literaturu Grass v průběhu desetiletí jiné za jejich prohřešky a opletačky ve Třetí říši. Teď se to týká jeho samotného.“* (Der Spiegel 34/ 2006, s 47. In: BEUTIN, W. *Der Fall Grass. Ein deutsches Debakel*. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2008, s. 12) Doposud ostře soudil Günter Grass, nyní ho ostře soudí jiní.

Zajímavý je názor historika Bernda Wegnera, který prohlásil, že za všeobecným pobouřením stojí právě pojem Waffen-SS. *„Kdyby Grass býval sdělil, že byl u ponorek, strašného vojska se strašnými ztrátami, zemětřesení by bylo jen zlomek tak silné, jako je teď.“* (z internetového zdroje www.zeit.de, b) Název jednotky Waffen-SS asociuje vyvražďování lidí a všechny hrůzy spojené s válkou.

3.3 Němý autor

Vzhledem ke všem okolnostem, které jsme se doposud o Grassovi dozvěděli, není vlastně tedy ani divu, že ostatní aspekty díla v ohlasech na vzpomínkovou knihu zůstávají upozaděné. Diskuze, která se otevřela s Grassovým přiznáním, se točí výhradně kolem autora, mnohem méně příspěvků pak najdeme o samotné knize. Bylo napsáno nespočet článků, které

se zabývají otázkami typu: jak je možné, že pochybil právě Günter Grass, co ho k tomu přimělo, proč to veřejnosti ohlašuje tak pozdě nebo zda šlo o úmyslné zatajování, které se mělo táhnout až do konce. Dle reakcí souzeno představuje Grassovo přiznání ten nejzajímavější a nejlákavější moment na celé knize.

Zodpovězme si nejprve otázku, proč se Grass vůbec rozhodl knihu napsat. Po důvodu sepsání vlastních vzpomínek pátrá autor sám hned na začátku knihy. „*Proč se vůbec rozpomínat na dětství*“ (G. Grass, 2007, s. 8), ptá se Grass, když jeho dětství lze velmi přibližně najít v postavě Oskara Matzeratha v *Plechovém bubínku*? „*Protože to i ono je třeba doplnit*“, (tamtéž) tedy pro úplnost, pro vyplnění mezer, jichž si je autor vědom, a také „*protože chci mít poslední slovo*“. (tamtéž) Poměrně odvážným výrokem se Grass domáhá posledního slova, čímž jako by se předem snažil utišit následný rozruch, o kterém se jistě domníval, že přijde.

„*Trápilo mě to. Mé mlčení přes všechny ty roky patří k důvodům, proč jsem napsal tuto knihu. Muselo to ven, konečně.*“ (z internetového zdroje www.faz.net, b) Svědomí, které Grasse dlouhá léta tížilo, se stalo tím nejsilnějším podnětem, které ho dohnalo k vyslovení všeho, co mu leželo na srdci. Trvalo dlouho, než přišel na to, jakým způsobem svému svědomí ulehčí a také než nápad zrealizoval. Sám sebe musel překonávat. Ještě v roce 2010 například Grass netušil, že se nakonec odhodlá a knihu napíše. Když mu prý tenkrát jeho studenti navrhovali, aby své vzpomínky sepsal, odmítavě jen vrtěl hlavou. „*Určitě ne. Protože bych si hned na začátku začal vymýšlet, byl by to ryze prolhaný příběh.*“ (z internetového zdroje www.idnes.cz)

Nejčastěji se novináři pozastavují právě nad otázkou, proč tak dlouho mlčel. Fritz Raddatz se v deníku Die Zeit přiklání k názoru, že přiznání přišlo „*značně pozdě*“, zároveň považuje tuto výtku za pokryteckou, neboť hodnotit člověka v takové situaci není snadné. (z internetového zdroje www.zeit.de) Podle historika Michaela Wolffsohna bude mít „*opozdění*“ důsledky. „*Jeho vytrvalým mlčením bude znehodnoceno Grassovo moralizující, ne vyprávějíci životní dílo.*“ (z internetového zdroje www.faz.net)

Mezi německými intelektuály se hovoří o dvou příležitostech, při kterých Grass klidně mohl své tajemství ventilovat. Tou první byl v roce 1967 proslov v Izraeli (z internetového zdroje www.aktualne.cz). Wolffsohn a další zmiňují jinou příležitost, která by podle nich byla pro připuštění členství ideální. V roce 1985 Grass společně s tehdejším americkým prezidentem

a německým kancléřem oficiálně navštívil vojenský hřbitov v Bittburgu, kde je pochovaná spousta vojáků Waffen-SS. „*Tam měl Grass vstát a vysvětlit: Také já jsem byl při tom.*“ (z internetového zdroje www.faz.net, d)

Jestliže se novináři ptají, proč tak dlouho mlčel, měli by se ptát také, proč vůbec mlčel. Ve své knize Günter Grass uvažuje nad svou vinou. „[...] objeví se [vina] trvale vepsaná do nejposlednějších vrstev: jednou tiskacími písmeny, jednou jako vedlejší věta nebo poznámka pod čarou, jednou zřetelně čitelná, pak zase v hieroglyfech, jež lze, pokud vůbec, rozluštit jen s námahou. Mně platí čitelně stručný nápis: *Mlčel jsem.*“ (G. Grass, 2007, s. 29) Dále své mlčení zdůvodňuje. „*Poněvadž ale mlčelo tolik jiných, zůstává velké pokušení zcela a úplně odhlédnout od svého vlastního selhání a náhradou obžalovávat všeobecnou vinu, nebo mluvit o sobě jen nepřímou, ve třetí osobě: On byl, viděl, dělal, říkal, mlčel... A to dovnitř, do sebe, kde je hodně místa pro hry na schovávanou.*“ (G. Grass, 2007, s. 29)

Odpověď konečně působí naprosto banálně. Mlčel ze studu. Styděl se vyslovit pravdu před veřejností nebo sám před sebou? Odmítal se přiznat veřejnosti nebo sám sobě, čeho se za války účastnil? „*Výmluv by tedy bylo dost. A přesto jsem si po desetiletí odmítal to slovo a dvojité písmeno přiznat. To, co jsem přijal s hloupou hrdostí svých mladých let, jsem si chtěl po válce zamlčet z dorůstajícího studu. Ale to břemeno zůstalo a nikdo je nemohl ulehčit.*“ (G. Grass, 2007, s. 96) Celou tu dobu ho tížilo svědomí. Možná právě proto se později tolik angažoval v boji o světový mír.

„*Dobře, Güntere Grassi, že jsi to udělal*“, pochválil Grasse německo-židovský spisovatel Giordano. (z internetového zdroje www.lidovky.cz) „*Horší než dopustit se chyby by bylo nevyvozovat z toho žádné důsledky, a to dělal Grass už dost dlouho.*“ (z internetového zdroje www.faz.net, d)

3.4 Projevy společenského pohoršení

Po vydání díla *Při loupání cibule* se nicméně nad Grassem stáhla mračna. Hrozilo mu odebrání čestné Nobelovy ceny za literaturu. Tento návrh ale nakonec neprošel. Rozhodování o tom, kdo obdrží Nobelovu cenu, na základě jiných okolností než estetických kvalit, by totiž značně mohlo zpochybnit hodnotu této ceny. V souvislosti s tím se logicky objevily úvahy o tom, že Grass by býval dřívějším prozrazením mohl riskovat její získání. Takto se vyjádřil například Hellmuth Karasek: „*Akademie by Nobelovu cenu podle mě bývala neudělila někomu, o kom by bylo známo, že ve svém mládí byl ve Waffen-SS a dlouho to zamlčoval.*“ (z internetového zdroje

www.faz.net, d) Kritička Rabeová ale míní, že příliš uvažujeme nad tím, co by se bývalo mohlo stát. Píše: „*Moc konjunktivů na to, abychom o tom dále přemýšleli.*“ (z internetového zdroje www.poetenladen.de) Poté Karasek ještě dodal: „*Grass si zasloužil Nobelovu cenu jako žádný jiný německý autor.*“ (z internetového zdroje www.faz.net, d) Někteří čtenáři dokonce tvrdí, že odhalení Grassovy minulosti byl pouhý marketingový trik za účelem zviditelnění. S takovými názory se dost pravděpodobně setkáme, prohlédneme-li si některou z internetových diskuzí pod uvedenými články.

Hrozba odebrání Nobelovy ceny nebyla jedinou boudou, kterou si na sebe Günter Grass ušil. Zadruhé šlo o odebrání čestného občanství polského města Gdaňsk (Danzig), kde se Günter Grass narodil. Bývalý polský prezident Lech Walesa, který mu občanství udělil, se cítil být velmi pohoršen. „*Osobně jsem rád, že jsem si s Grassem nikdy nepotřásl rukou*“, nechal se slyšet Walesa. (z internetového zdroje www.rozhlas.cz) Dle jeho názoru by se měl Grass dobrovolně členství vzdát. Naproti tomu se staví hlasy, že politici do takových záležitostí nemají strkat nos. Na Grassovy zásluhy na německo-polském usmíření přece nelze jen tak zapomenout. Erichu Loestovi nepřipadá na místě Grassovi vyčítat, co řekl. „*Byl velmi mladý a nebyl ovlivňován ničím jiným, co by ho zadrželo.*“ (www.faz.net, d)

3.5 Klíčová pasáž

Samotné přiznání, kvůli kterému se rozvířila celá ta diskuze, zabírá v knize *Při loupání cibule* jen pár řádků. Mnoho čtenářů bylo zklamáno. Grass si ovšem s pár řádky na vyslovení pravdy vystačí. Už v próze *Jako rak* (2002) přemýšlí její hrdina o rodinné minulosti slovy: „*pravda potřebuje sotva víc než tři řádky*“. I kritička Anne Rabe varuje čtenáře před velkým očekáváním. „*Nic rozsáhlejšího než poznámka není pozdní přiznání. Jako by to nebyl nositel Nobelovy ceny, ale pán od vedle, který diktuje jedné agentuře za mnoho peněz svůj život, aby zanechal své rodině jeden velmi zvláštní vzpomínkový fragment, včetně jedné neznámé anekdoty.*“ (z internetového zdroje www.poetenladen.de)

Pro mnohé kritiky a vykladače představuje právě pasáž popisující Grassovu vojenskou účast klíčový moment celé knihy. Z tohoto důvodu Güntru Grassovi mnoho z nich také vytýká, že tématu věnuje příliš málo pozornosti. Tomáš Dimter o tom, co vyvolalo nejvíce pozornosti, napsal: „*Možná se měl politickým otázkám vyhnout a věnovat se spíše románu, té barvitě i (sebe)ironické autobiografii, ve které se prolínají skutečné příhody i*

události proměněné paměti a fantazií, kde se znovu formou odkazů vrací svět próz tzv. „gdaňské trilogie“, tedy strhujícího Plechového bubínku, novely Kočka a myš a románu Psí roky.“ (z internetového zdroje www.iliteratura.cz)

Podobný názor vyslovil Krause: „*Bohužel od vás [myšleno: od knihy a autora] nebylo velmi chytré, že jste předeslali tuto waffen-SS-debatu, debatu, která odvádí od literatury a dělá to čtenářům ještě jednodušší, než si to už tak s vámi zjednodušují, neboť se nebudou vůbec tolik pouštět do toho, co ještě musíte říct.“ (z internetového zdroje www.welt.de, b) Kromě toho míní autor článku, že čtenářské publikum přijme tuto knihu buď jako mistrovské dílo, nebo jako „slátaninu“. Měl pravdu v tom, že se do popředí debat jednoznačně dostala zpověď bývalého vojáka a zastínila tak ostatní aspekty díla. Tyto názory nicméně dokazují to, že poptávka nebyla pouze po senzacích, nýbrž i po kvalitním literárním díle.*

3.6 Motivy víry v nacismus

Dostáváme se k oříšku, který nebude lehké rozlousknout. Kde se v Güntru Grassovi přesvědčení o správnosti nacistické ideologie vzalo a co ho na tom lákalo? V knize *Při loupání cibule* se dočteme, že to byl postupný proces. Pro děti a mládež bylo nasnadě přiřadit se k mládežnické organizaci Jugendvolku, která nabízela mnoho lákavých aktivit. Ta ústila do Hitlerjugend, kde byla mládež vychovávána nacistickou propagandou a od toho byl už jen malý krůček k tomu se v oddanosti svému vlastnímu národu přihlásit k ozbrojeným silám. Touto cestou si prošel i autor díla.

I když nadšení, jak se lze dočíst v následující ukázce, nebylo u Güntra Grasse nijak zvlášť velké, zapojoval se stejně jako ostatní do aktivit, které doba nabízela. „*Nevzpomínám si sice, že bych byl obzvlášť nadšený, že bych se byl dral jako praporečník na tribuny nebo usiloval o hodnost šňůrami ozdobeného velitele čety, ale účastnil jsem se všeho bez otázek i tehdy, když mně to věčné vyzpěvování a temné bubnování lezlo krkem.*

Lákadlem nebyla je uniforma. Prání vyjádřenému v hesle: „Mládež musí být vedena mládeží!“ odpovídala nabídka: stanové tábory a terénní hry v pobřežních lesích, táboráky v kopcovité krajině jižně od města, mezi balvany pracně naaranžovanými jako obřadíště germánských „thingů“, slavnosti slunovratu a vítání jitra pod hvězdným nebem a na lesních mýtinách otevřených k východu. Zpívali jsme, jako by zpěv činil Říši větší a ještě větší.“ (G. Grass, 2007, s. 21)

Položme si jinou podobnou otázku. Jak se stalo, že právě Günter Grass, jehož původ byl napůl kašubský (z matčiny strany), s nacismem sympatizoval? Přitom Kašubové jsou národem západoslovanským, jehož stát se nacházel na území Polska, prvního Německem napadeného státu, očekávali bychom tedy sympatie s opozicí. Tatínek však zastupoval německou větev rodiny a hrdě následoval většinovou „poslušnou“ část německého národa, z jeho strany se tedy Günter Grass těžko mohl dočkat objektivního pohledu na realitu. Navíc fungovala propaganda v nacistickém Německu tak dokonale, že bylo téměř nemožné zůstat vůči ní imunní.

Na svého otce se Günter Grass ostatně tak trochu vymlouvá. *„Ach, kdybych byl měl tak pevného otce jako Wolfgang Heinrichs, a ne takového, který už v šestatřicátém, kdy byl nátlak ve Svobodném státě Gdaňsku ještě mírný, vstoupil do partaje, takové nářky jsou laciné a vyvolávají nanejvýš smích, v nějž propuká ten posměváček ve mně, jakmile se ozvou podobné výmluvy: Kdybychom byli tenkrát udělali [...]“* (G. Grass, 2007, s. 20) O svých rodičích jako o těch, kdo se provinili, promluvil i pro časopis Der Spiegel. *„Pakliže člověk vyrostl v rodinném domě – tak to díky Bohu u některých bylo – kde se rodiče drželi zpět...“* (Der Spiegel 34/ 2006, s. 68. In: BEUTIN, W. *Der Fall Grass. Ein deutsches Debakel*. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2008, s. 28)

Pátráním po motivech, které Grasse lákaly nejprve na členství v Hitlerjugend a poté ve vojsku, zjišťujeme, že pro mladého chlapce představovala vojenská služba něco nového, atraktivního, kromě toho mu poskytla příležitost dostat se z domu, osamostatnit se a zažít něco nového. Každý chlapec toužil po tom nosit uniformu, přitahovalo to pohledy okolí a umožňovalo připadat si najednou respektovaný a především dospělý. *„Konečně jsme byli bráni vážně.“* (G. Grass, 2007, s. 59) Touha po dospělosti, dobrodružství a hrdinství nebyla jedinou motivací. Grass měl ke vstupu do vojenské služby i své osobní důvody. Nenávist vůči otci byla dostatečným popudem k tomu co nejdříve opustit domov. *„Sondovaly se únikové cesty. Všechny vedly jedním směrem. Jen pryč odsud, na frontu, na některou z mnoha front, co nejrychleji.“* (G. Grass, 2007, s. 61)

„Nic neobjasňuje, co se děje v patnáctiletém chlapci, který chce dobrovolně tam, kde se bojuje a kde – což by mohl tušit, dokonce to zná z knih – dělá probírku smrt. Domněnka střídá domněnku: Byl to nával překypujících citových proudů, chuť jednat svémocně, překotná vůle dosáhnout dospělosti,

být mužem mezi muži?“ (G. Grass, 2007, s. 63) V předchozí ukázce je možno najít další impulsy, které přiměly autora podílet se na nacistických zločinech. Zaprvé hrála samozřejmě roli již několikrát zmiňovaná propaganda. Příčiny vycházejí ale z velké části z Grassova niterného prožívání. Jak shrnuje v článku Tilman Krause, Grass byl nepřítelem společnosti, nepřístupný, věčně nespokojený, ve škole neúspěšný, ačkoli důsledný a navíc frustrován sexuální neukojeností. (z internetového zdroje www.welt.de, b) To vše mělo svůj vliv, někde chtěl najít sebeuspokojení. Kromě toho žádnou alternativu k národnímu socialismu neznal, v rodině se o tom nemluvalo a on se potřeboval někde realizovat. „*Nikomu bych nepřál, aby se někdy ocitl v takových poměrech, kde existovalo málo nebo žádné alternativy.*“ (Der Spiegel 34/ 2006, s. 68. In: BEUTIN, W. Der Fall Grass. Ein deutsches Debakel. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2008, s. 28) Tento názor připadá Beutinovi scestný – prozkoumáme-li totiž historii podrobněji, najdeme informace o organizacích, ve kterých se na odboji podílel nezanedbatelný počet Němců. (Jako doklad může posloužit mimo jiné film Valkýra o atentátu na Hitlera.) Beutin zklamaně dodává: „*Tato možnost [alternativa] se v rozhovoru s Grassem ani jednou neobjevuje.*“ (W. Beutin, 2008, s. 74)

3.7 Nepochybování

Pro mnohé se stala nepochopitelná také skutečnost, že Günter Grass byl o své víře naprosto přesvědčen. *At' se prohrabuji listím svých vzpomínek sebehorlivěji, nenajde se nic, co by mluvilo pro mne. Zřejmě má dětská léta nebyla rušena žádnými pochybnostmi. Spíše jsem se, jak lze snadno uhádnout, dobrovolně účastnil všeho, co nabízela každodennost, která se vzrušeně a vzrušivě prezentovala jako ‚nová doba‘.*“ (G. Grass, 2007, s. 21)

Absenci nadhledu nad režimem a jeho vedením lze pozorovat v následujícím úryvku knihy. „*Žádný vtíp o Göringovi na mě nevrhl podezření. Naopak, viděl jsem vlast v ohrožení, protože obklíčenou nepřáteli.*“ „[...] *jméno Vůdce, v nějž jsme věřili, ne, v nějž jsem v ničím nezkaleném stavu bez otázek věřil tak dlouho, dokud se všechno, jak to předvídala jistá písnička, nerozpadlo v trosky.*“ (G. Grass, 2007, s. 35)

Na tato slova ostře reaguje jenom čtyři roky mladší Fritz Raddatz, který porovnává Grassovo mládí se svým. On sám prý už si tehdy uvědomoval důsledky, které s sebou doba přinesla. Nerozumí té zaslepenosti; jak mohl Grass až do konce války věřit v konečné vítězství a nevidět bezpráví, které bylo na denním pořádku. „*Jak to bylo možné u chlapce v roce*

1940 přece jen čtrnáctiletého – tedy žádného mimina, více už mladíka než chlapce?“ (z internetového zdroje www.zeit.de, a)

Novinářka Fingerová vyjádřila své rozhořčení, neboť se dle jejích slov Grass vyhýbá otázce, co ho na fašismu fascinovalo. O motivacích svého přihlášení do služby hovoří vždy pouze z pohledu své osoby, nikdy s ohledem na společensko politický kontext. Nehledá výhody režimu jako takového, nýbrž hledí výhradně na to, co to přinese jemu. Nejvíc ji dráždí odpovědi typu: Tomu by dnes nikdo nerozuměl. Proti tomuto výroku se staví i historici, neboť znají mnoho detailů o druhé světové válce, a poučený člověk podle nich jinou dobu pochopit může. (z internetového zdroje www.aktualne.cz)

Ve své kritice zase píše Anne Rabe, že rozumný člověk by neměl druhé za jejich pochybení hned odsuzovat. „*Neboť nikdy nevíme, jak bychom byli jednal sami.*“ (z internetového zdroje www.poetenladen.de) Podobně i Dieter Wellershof coby spisovatel téměř stejně starý jako Grass tvrdí: „*Člověk žije ve světě, do kterého se narodí.*“ (internetového zdroje www.faz.net, d)

Dodejme snad jen, že jít proti proudu je těžké a ještě těžší je nenásledovat své vlastní přesvědčení a klamat sebe sama.

3.8 Otázka viny

Spisovatel Günter Grass stále opakuje dokola, že si není vědom žádné viny a odvolává s na to, že byl mlád. O Grassově vině ovšem málokdo pochybuje. Sám ve svém přiznání píše: „*Jisto je, že jsem se ke službě ve zbraní přihlásil dobrovolně.*“ (G.Grass, 2007, s. 58) Aniž bychom o tom více přemýšleli, vidíme logický postup: Povolán do služby byl na základě předchozího (asi dva roky na povolání čekal) přihlášení, tedy své vlastní iniciativy. Grass sám záhy připomíná, že za své rozhodnutí je zodpovědný pouze on sám. Nešlo o mladickou nerozvážnost; byl o správnosti svého jednání přesvědčen, protože se rozhodoval dle své vlastní vůle. „*Můj čin se nedá ztitěrnit na mladistvou hloupost. Neseděl mi za krkem žádný nátlak shora. Žádná vina, do níž bych se byl vemlouval, třeba pochyby o Vůdcově neomylnosti, netoužila po tom, aby byla odčiněna dobrovolnickou horlivostí.*“ (G. Grass, 2007, s. 58)

Necháme-li ale promluvit historika Bernda Wegnera, zjistíme, že na podzim roku 1944, kdy byl povolán mimo jiné i Günter Grass, se člověk skutečně „*mohl dostat k Waffen-SS bez vlastního přičinění*“. (z internetového

zdroje www.aktualne.cz) Na konci války se s přibývajícím neúspěchy dobrovolnost ve zbraní relativizovala. Do války musel skoro každý.

3.9 Ohrožení pozice

Jako poslední téma diskuzí, které jsem zařadila, je ohrožení Grassovy politické a morální pozice. Může se po celé té události se zpovědí bývalého vojáka nějakým způsobem změnit vnímání osobnosti Güntra Grasse? Názory se opět liší. Existují lidé, kteří Grasse okamžitě odsoudili a odmítli snahu o jeho pochopení, ovšem setkáme se i s mnohem střízlivějšími stanovisky. Martin Lüdke tvrdí, že postavení, které si literát dlouhá léta budoval, je náhle ohroženo. „*Nastal havarijný režim. To je škoda – také proto, že nemáme žádného lepšího.*“ (z internetového zdroje www.fr-online.de) Zatímco z předchozího závěru byla znát skepse, u Tilmana Krause, který „*nechce Grassovi odpírat respekt za to, že to všechno nestrojeně líčí*“, se obdiv k autorovi nevytrácí. (z internetového zdroje www.welt.de, b) Klaus Staeck mezi osobností a dílem nerozlišuje. „*Grassovo umělecké dílo a politická a morální integrace i po jeho přiznání stojí mimo pochybnost.*“ Podobně i pro Ralpa Giordana Grass „*nepozbývá tímto otevřením morální věrohodnosti.*“ (z internetového zdroje www.faz.net, d) U některých spisovatelů si právě svým sebepřekonáním respekt získal.

Nutno ještě dodat (nebo znovu připomenout), že informaci o Grassově aktivní spoluúčasti ve válce neuveřejnili novináři jako šokující zprávu, kterou kdesi vypátrali; tím, kdo s uveřejněním přišel, byl Grass sám. Zachoval si tím svoji důstojnost, která je takto nenapadnutelná.

3.10 Celková kritika díla

Pro úplnost je potřeba do kapitoly věnující se kontroverzím díla doplnit pár ukázek z recenzí, díky kterým uvidíme, jak byla Grassova vzpomínková kniha *Při loupání cibule* hodnocena celkově.

Ačkoli názory se skutečně velmi lišily a veřejnost se často nezdráhala horlivě kritizovat, spokojenost s dílem nebyla ojedinělou reakcí.

Tilman Krause si například myslí, že pro své přiznání Günter Grass nemohl udělat víc. „*Grass, který se vidí jako samotář, se k duchu času chová celkem mimořádně přesvědčivě. Podal tady, co mohl. Tím zajisté dává mnoho jen tomu, kdo chce sdílet premisy jeho myšlení.*“ (z internetového zdroje www.welt.de) Krause si uvědomuje, že přijatelnost díla závisí na očekávání

čtenáře. Tím zároveň vysvětluje i fakt, proč byla próza některými přijata pozitivně a jinými ne.

Poněkud ostřejší slova si vybírá Fritze Raddatz. „*Co tu je, je naprosto zvláštní, hrdě smutná kniha, legenda o úspěchu skrz odříkání, znovu naježeně hnusná, šokující a (tím) co nejhloběji dojmavá.*“ (z internetového zdroje www.zeit.de) Raddatz mladého Grasse označuje za „*budižkničemu*“. Také mu vadí, že vedle přiznání nepadla žádná omluva. O Grassově knize však nemluví beze zbytku hanlivě. Jako by chtěl ospravedlnit všechny, kteří nemají knize co vytknout, přiznává, že „*knihá má něco dojemného. Něco, co nás zachvátí. Jedno u Güntra Grasse není možné: zůstat lhostejný.*“ (tamtéž)

Na závěr bych ráda použila slova Wolfganga Beutina, který v Grassovi vidí zajímavý exemplář německé literatury, kterému se podařilo „*etablovat se v Německu coby vzor literáta, který - ať už ve své beletristice, či ve svých pojednáních - projevil silné, daleko vnímatelné politické angažmá, a to nikoli bodově, nýbrž od šedesátých let skrz všechna desetiletí, v množství oborů činnosti a v různých aférách*“. (W. Beutin, 2008, s. 15)

Na základě pozorování je velmi těžké rozhodnout, jaký způsob přijetí Grasse po vydání prózy *Při loupání cibule* převažuje. Reakce jsou tak rozdílné, že by zobecnění jen zkreslovalo. Nezbyvá než počkat pár let, než se situace usadí a vykrytalizuje jasnější. Pak bude možné říci, zda se Grassova pozice tímto počinem zhoršila, zlepšila, či nezměnila.

4 Dějová linie

Nyní stručně nastíním děj Grassovy vzpomínkové knihy *Při loupání cibule*. Grassův životní příběh se začíná odvíjet na počátku války ve městě Gdaňsk. Začátek války pro Grasse zároveň znamená konec dětství, přestože mu bylo tenkrát pouhých dvanáct let. V době potravinových lístků, bombardování města a střelení lidí za bílého dne platila pro Grasse dávno ještě povinná školní docházka. V gymnaziálním věku poctivě sledoval světové události, snil o hrdinství a nacionalistický duch v něm rostl a rostl. Po začlenění do Hitlerjugend se logicky začala ozývat touha po tom stát se účastníkem válečných tahů. V té době se také ukázala jeho fascinace uměním.

V patnácti letech začal Grass sloužit u protiletectvé obrany a v této době se dobrovolně přihlásil ke službě v ponorkovém vojsku. Nejprve byl zařazen k pracovní službě. Když přišlo povolání k ozbrojeným silám (Grass byl nakonec povolán k tankistům), válka už se pomalu nachýlila ke svému konci. Následoval náročný výcvik, z kterého byl Grass vhozen přímo do víru války. Dva nájezdy sovětských tanků přežil bez větší újmy, až poté při útěku byl zraněn na stehně a paži. V Mariánských Lázních, kam byl cestovním rozkazem poslán, čekala na Grasse v lazaretu péče ošetřovatelek. Na léčebnou kúru tělesné újmy způsobené válkou navazovala v Horní Falci v zajateckém táboře kúra dietní a nastalo dlouhé období hladu. V pracovních táborech, kam byli posíláni válečníci, se odehrávala mimo jiné i převýchova válečných poražených. To, co v nich bylo tak silně zakořeněno, muselo být vyhnáno a teprve po uplynutí delší doby i Grass pochopil, co se za války vlastně dělo a čeho byl účasten.

Pak přišla svoboda a pro Grasse to znamenalo jít svou vlastní cestou. Propuštěn v britské okupační zóně bloumal nejprve bezcílně okolím, tu a tam s něčím pomohl a něco si vydělal. Zkoušel se vrátit do studií a dodělat si maturitu, ale jeho zatvrzelost mu zpočátku nedovolovala studia řádně dokončit. Mezitím pracoval v dole, kde pomalu začal získávat ponětí o politickém dění. Ještě než se začal ubírat vysněným směrem, dozvěděl se Grass, že jeho rodiče a sestra přežili válku, a navštívil je. Po šťastném setkání s rodinou nastoupil v Düsseldorfu jako praktikant v kamenické dílně a víkendy si zpestřoval tancem. Kromě tesání se Grass čím dál tím více věnoval kresbě a tvořil své první básně. Jakmile nasbíral pár ukázek své dosavadní kreslířské a sochařské tvorby, přihlásil se na akademii, kam byl přijat. Během studentských let, kdy se Grassovy kroky ubíraly čistě uměleckým směrem, se

naučil kouřit cigarety. (Podle Grasse lze jeho život rozdělit na tři fáze: nekuřáka, kuřáka cigaret a kuřáka dýmky.) V samostatně vybudovaném atelieru houževnatě pracoval na svých sochách z hlíny.

Smutek ze ztráty první lásky hnal Grasse na cesty. Navštívil Itálii, kde se mohl kochat uměním a zároveň inspirovat. Po návratu zpět si s kamarády založil jazzovou kapelu a příležitostně vystupoval. V tomto období Grass pomalu upadal, studium se nevěnoval a začal pít, což se po čase opět mělo zlepšit. Další cesta Grasse zavedla do Francie a při zpáteční cestě poznal ve Švýcarsku svou budoucí ženu Annu. Následně se přestěhoval do Berlína, pokračoval ve studiích výtvarného umění a upoutal tam svými verši. Při své další cestě navštívil Grass svou sestru, která se mezitím plně oddala službám v klášteře. Krátce po smrti matky si Grass po více než jednoletém přátelství Annu vzal. Jako svatební dar dostal Grass psací stroj a od té doby se soustředil výhradně na literární tvorbu. S pozváním Skupinou 47, přesídlením do Paříže a narozením dvojčat se Grassův příběh uzavírá. Na další vyprávění autorovi (prozatím, jak napsal) „*chybí cibule a chuť*“. (G. Grass, 2007, s. 257)

5 Analýza

V předchozí části jsem sledovala společenské přijetí Grassovy vzpomínkové knihy *Při loupání cibule* a přiblížila kritikou nejdiskutovanější momenty a témata týkající se tohoto díla. Po nastínění dějové linie se nyní se pouštím do analýzy knihy.

5.1 Titul

Název *Při loupání cibule* (stejně jako v originále *Beim Häuten der Zwiebel*) sám o sobě mnoho neprozradí. Günter Grass si pro titul své knihy vybral cibuli, neboť při loupání podléhá podobnému procesu jako autor při psaní. Tak jako se u cibule odstraňováním jednotlivých slupek postupně dostáváme k samotnému jádru, podobně i Günter Grass ve svém vzpomínkovém díle postupným odloupáváním vrstev vzpomínek obnažuje svůj skutečný životní příběh a rozpomíná se i na ty nejtajnější chvíle, které v sobě doposud nosil schované. „*Geniální metafora, která o tom nezanechává žádnou pochybnost*“, píše Tilman Krause v recenzi, kterou uveřejnil 17. 8. 2006 deník Die Welt. „*Bude to náročné, zbyde kusé dílo.*“ (z internetového zdroje www.welt.de)

Titul může asociovat i slzy, které loupání a krájení cibule často doprovázejí. Zpětné odkrývání vlastní životní cesty nemusí být vždy bezbolestné – vedle momentů, na které vzpomínáme rádi a za které na sebe můžeme být pyšní, ovšem často máme i nešťastné a tragické zážitky, které bychom nejradyji nechali zastrčené v zapomnění. Z interpretačního hlediska lze slzení vznikající „při loupání cibule“ chápat dvojace – jednou tu vystupuje coby symbol smutku, bolesti či utrpení, podruhé představuje příčinu zamlžení našeho vidění. V Grassově příběhu se setkáváme s oběma druhy slz – i s těmi, které vznikají z bolesti nebo lítosti, i s těmi, které omamují vnímání a zatemňují paměť.

5.2 Žánrová klasifikace díla

V případě díla *Při loupání cibule* nebude zařazení k žánru snadný úkol. Ani literární kritici si mnohdy nevědí rady s klasifikací. Zřejmě bychom Grassovi museli vymyslet novou kategorii žánrů, pokud bychom chtěli jeho dílo přesně klasifikovat.

Nejvíce se nabízí žánr autobiografie, někteří Grassovo dílo do této kategorie bez okolků řadí. Avšak za čistou autobiografii není možné dílo

označit. Tato kniha využívá totiž ve velké míře prvky fikční literatury, nelze ji tedy přiřadit k faktografické literatuře (jakou autobiografie je).

V ukázce si všimněme, jak Grass konstruuje fikční svět. „*Ted' spí v sedě, opřen zády o strom. Ted' polekaně vyskočí, není ale zima, i když před tím ještě postrádal plášť, který se ztratil u Weißwasseru. Nyní, za denního světla vrhá stín stejně jako stromy, nenachází však cestu z lesa, klopýtá v kruhu, aniž to pozoruje, vyhrabe z chlebníku kousek drobného sucharu, odšroubuje polní láhev a napije se, přičemž mu přilba sklouzne na zátylek. Neví, jak přesně na minutu ubíhá čas, nemá po ruce nic, čím by se dala jako kostkami zkoumat budoucnost, touží však po nějakém kamarádovi, který je ještě bezejmenný, a marně se teď snaží být oním Simplexem, který vždy vyvázne ze stále nových nebezpečí, a tak se stane všeobecně oslavovaným soestským myslivcem, jenž při shánění zásob pro vojsko získá výživnou kořist, mimo jiné černý chléb a vestfálskou šunku.*“ (G. Grass, 2007, s. 118)

Grass se nesnaží podat naprosto přesné svědectví o reálných událostech ve svém životě. Ačkoli se celou dobu pohybuje v reálném časoprostoru, vytváří fikční svět. Příběhy si do jisté míry domýšlí, popisuje detaily, které si rozhodně po šedesáti letech v takových podrobnostech nemůže pamatovat. O román se ale také nejedná, neboť autor si zakládá na věčnosti a pravdivosti a coby tematizovaný hrdina – vypravěč vykazuje prvky autobiografičnosti. Fritz Raddatz k tomu dodává: „*Takto je kniha, které Grass odpírá žánrové ohraničení, také deníkem. Precizním a autentickým.*“ (z internetového zdroje www.zeit.de, a) S deníkem má Grassovo dílo společné chronologické řazení událostí, ovšem nevznikalo bezprostředně po prožití událostí, nýbrž s obrovským časovým odstupem. Například Fritz Raddatz beze zbytku odmítá, že by se jednalo o vzpomínkovou knihu. Vůbec by neschvaloval hodnocení literárním kritikům, podle něj dílo spadá do „*mimoliterární kategorie, jedná se o mýlku a selhání, nikoli datování.*“ (tamtéž) Troufnu si s ním na tomto místě polemizovat a u označení vzpomínková kniha zůstanu. To dle mého názoru nejlépe dílo *Při loupání cibule* vystihuje, dává prostor pro fikci a zároveň naznačuje, že kniha vypráví o skutečných událostech.

5.3 Kompozice

Co se kompozice díla týče, Grassova vzpomínková kniha připomíná klasický román, je rozdělena do kapitol. Příběh je vyprávěn chronologicky, tak, jak se vše po sobě událo. Chronologickou posloupnost občas narušují odbočky od dějového rámce. V těch autor vstoupí do děje s něčím, co se

odehrálo až po roce 1959, kterým děj díla končí. Odbočky se objevují v místech, které autorovi připomínají nějakou pozdější událost s konkrétní vyprávěnou situací přímo související. Tím docílí Grass menšího zpomalení v jinak celkem dynamickém vyprávění a vytvoří tím odstup od dějové linie. Sondou do svého pozdějšího života doplňuje některé pozdější příhody, na které si vyprávěním vzpomněl.

„Při každé návštěvě mého rodného města, snažícího se opět nabýt své podoby, mě víc než všechny ostatní kostely, které v průběhu poválečných let znovu, kámen po kameni, povstaly z rozvalin, přitahoval kostel svatého Jana, stojící stranou, poblíž Motlavy. [...] Když jsem se v březnu osmapadesát vyptával na kostel jednoho starého muže, který tam zůstal a byl, jak se s nesmazatelným přízvukem představil, „stále ještě Němec“, dozvěděl jsem se, že ve chvílích, kdy se město rozpadalo ve smršti bomb a pak granátů a kdy vyhořel také Svatý Jan [...]“ (G. Grass, 2007, s. 88)

„V devadesátém na jaře jsem z rozličných důvodů navštívil několik vesnic a městeček mezi Cottbusem a Sprembergem. I když jsem dychtivě pásl po přítomnosti a zaznamenával si všechno, co bylo nejnovějšího data, mé myšlenky se stále rozbíhaly zpátky.“ (G. Grass, 2007, s. 125)

5.4 Perspektiva vypravěče

V předchozí kapitole jsem zmínila, že autor je zároveň i vypravěčem, představuje tedy vypravěče osobního nebo také auktorialního. Ich forma se objevuje téměř ve všech vyprávěných pasážích. Díky ní je snadné považovat Grassovo svědectví za pravdivé a vžít se do role mluvčího. Zvyšuje autentičnost příběhu, zároveň ale svědčí o neobjektivnosti.

„Tak jsem se v deseti nebo jedenácti, jako primán nebo sekundán, stal protřelým, a sečteno a podtrženo, úspěšným vymahačem dluhů. Nedal jsem se odbýt jablkem nebo lacinými bonbony.“ (G. Grass, 2007, s. 24)

Zajímavým prvkem v Grassově vyprávěcím stylu je střídání ich formy a er formy. A to nikoli nahodile, natož pak bezdůvodně. Er forma se objevuje v úvahových pasážích; věty napsané tímto druhem řeči jsou často větami tázacími. Tam na sebe nechává nahlížet širším zorným polem, hodnotí sám sebe, snaží se o objektivitu. V knize *Při loupání cibule* je er forma většinou známkou nejistoty (A) nebo odcizení (B). A: „*Co ale běželo hlavou tomu sedmnáctiletému, který mohl být tělesně pokládán za dorostlého a o kterého v bývalém vilovém penzionu pečovaly finské ošetřovatelky?*“ (G. Grass, 2007, s.140) B: „*Zdá se, že ten bezbožný katolík znal všechny tehdy žhavé otázky*

víry a současně na ně kašlal. Hledat v něm skrytého ateistu by znamenalo připisovat mu jiné náboženství.“ (G. Grass, 2007, s. 172)

Jednak sklouzává Grass k er formě u příběhů, na které už si přesně nepamatuje, a jednak u těch, za které se stydí, neboť ho odhalují v situacích, které by nejraději nechal schované pod slupkami cibule. Er formou jako by se najednou odosobnil, schoval za jinou osobu a nechtěl s tou svou vlastní ztotožňovat. Podle Rabe „*tak mnohé působí jako obtisknutý obrázek jeho vzpomínky, klišé, jak si to člověk možná náležitě maluje, když chce patřit k všeobecnosti.*“ (z internetového zdroje www.potenladen.de)

Například na úplném začátku knihy *Při loupání cibule* je autor sváděn er formou, aby se za ni „schoval“ a vyprávěl sice o sobě, ale jako o nějakém cizím člověku. „*Dnes stejně jako před lety láká pokušení skrýt se za třetí osobu: Když mu bylo přibližně dvanáct, ale stále ještě rád a s láskou vysedával na maminčině klíně, něco začalo a skončilo.*“ (G. Grass, 2007, s. 7) Svodu odolá, přinutí se neuniknout od svého vytyčeného záměru autentického svědectví a pokračuje opět ich formou: „*Mé dětství skončilo na malém území, když tam, kde jsem vyrůstal, na několika místech současně vypukla válka.*“ (tamtéž)

5.5 Postavy

V díle Güntra Grasse se setkáváme s mnoha postavami. Mnohé z nich se dokonce později staly předobrazem postav v jeho díle. Jakmile se autor na takové místo v textu dostane, vždycky čtenáře upozorní na to, v kterém díle se touto postavou inspiroval.

„*Ale později, mnohem později, když jsem pro novelu Kočka a myš koncipoval vyčnívající a bizarní postavu, nemanželského ministranta, středoškoláka, mistrného potápěče, nositele Rytířského kříže a dezertovaného hrdinu Joachima Mahlkeho, mi mohl odpírač, jemuž jsme říkali Tomy Neděláme, stát modelem, třebaže Mahlke se musel potýkat se svým nadměrně velkým ohryzkem, kdežto odpírač se zdál bez vady, když znovu a znovu ponechával padnout pušku na zem, pomalu, jakoby v záměrně prodlužovaném čase, aby se to vrylo do paměti.*“ (G. Grass, 2007, s. 78)

Některé postavy autor charakterizuje velmi podrobně, jako by si přesně pamatoval každý rys v obličejí. Povědomí o odstupu, s jakým dílo vzniklo, tak detailní popisy osob poněkud relativizuje. „*Ústa s úzkými rty, přísně stažená. Obočí srostlé nad kořenem nosu.*“ (G. Grass, 2007, s. 52)

5.5.1 Tomy Neděláme

Příkladem výrazné postavy je chlapec, kterému přezdívali Tomy Neděláme a my ho známe coby Mahlkeho z novely *Kočka a myš* (1961). Je zajímavý tím, že byl jediným, kdo mohl při vojenském výcviku v ostatních dobře vyvolat pochybnosti o správnosti vojenského způsobu řešení konfliktu.

Vzhledově naprosto odpovídal ideálu příslušníka čisté rasy. Charakterově, jak ho Grass popisuje, také neměl jedinou chybičku – byl přátelský, obětavý, čestný –, fyzická stránka (výkonnost a vytrvalost) byla vynikající. Pouze jedna vada se nedala přehlédnout. Odmítal se dotknout zbraně, natož se učit s ní zacházet, mířit na cíl a podobně. Upustiv pušku na zem opakoval vždy jen větu: „To my neděláme.“ (A toto označení mu zůstalo, minimálně pro účely Grassova vyprávění.) Jeho skálopevné přesvědčení podněcovalo cvičence k úvahám, které mohly ústít v pochyby. Jednoho dne zmizel a nikdo nevěděl kam, přestože to všichni tušili. S ním se vytratila i poslední naděje na osvětlení a uvědomění zaslepených cvičenců. „*Odhlédnu-li však od všeho vedlejšího dění a shrnu-li, vidím, že když ten chlapec zmizel, nebyl jsem snad přímo rád, ale cítil jsem přinejmenším úlevu. Závan pochybování o všem, co se vydávalo za skálopevnou víru, pominul.*“ (G. Grass, 2007, s. 78) Do paměti se ovšem vyryl nesmazatelnou stopu a později „*scházel skoro bolestně, ale vzorem se nestal.*“ (G, Grass, 2007, s. 81)

5.5.2 Ženské postavy

Soustředíme-li se na popisy ženských postav v díle *Při loupání cibule*, zjistíme zajímavou věc. Oproti ženám, které v životě Güntra Grasse nesehrály žádnou větší roli, svým „životním láskám“ nikdy nevěnuje rozsáhlejší charakteristiku. Zmíní se o nich jen zběžně, vždy bez toho, aniž by je představil v nějaké kompromitující situaci. Někdy dokonce ani nezmíní jejich jméno. Ukazuje tím svoji ohleduplnost a úctu ať už k těmto ženám, které někdy miloval a obdivoval, nebo k ženám obecně.

„*Nebyla hezká ani ošklivá, prostě černovlasá školačka s dost dlouhými copy. [...] Ne, jméno své lásky s černými copy neřeknu. Možná ještě někde žije, přežila jako já a nechce, aby ji na stará kolena obtěžoval svými nazdařbůh šťourajícími vzpomínkami stařík, který jí už za školních let byl trapně nápadný a nakonec ji zle urazil.*“ (G. Grass, 2007, s. 52)

Naopak mladé, rozum ještě nepobírající dívky klidně popíše slovem „žabec“.

5.6 Jazyk

Svým autorským stylem Günter Grass sám sebe nezapře. Na první pohled upoutá ve vzpomínkové knize jeho stylistická náročnost, jakou známe například už ze známého *Plechového bubínku* (1959). Rozvláčná souvětí, mnohovrstevnatost vět, mnoho odboček a doplňujících poznámek, tím vším se dá popsat Grassův styl.

„Zprávy o krácení fronty na východě – byl vyklizen Kyjev – a o bojích, jež Japonci a Američané sváděli o ostrovy v Pacifiku, jakož i o událostech v jižní Evropě nadále rozšiřovaly po celou zimu až do jara mé zeměpisné znalosti: po odpadnutí italského spojence, jež jsme vnímali jako prachsprostou zradu, a po osvobození Duceho našimi parašutisty v Abruzzách – nejnovější hrdina se jmenoval Skorzeny – pokračovaly boje o trosky kláštera Monte Cassino.“ (G. Grass, 2007, s. 71)

Vedle komplikované stylistické roviny nutí čtenáře k neustálé bdělosti autor svým způsobem vyjadřování. Coby inteligentní spisovatel disponuje bohatou slovní zásobou, kterou náležitě uplatňuje. Ve složitých větných konstrukcích se objevují četné termíny z oblasti vojenství (jagdpanther, samopal StGw 44, raketa V1), umění (štokové kladivo, sádrovna, expresivita), gastronomie (hovězí špička s křenovou smetanou, kameninová mísa) jakož i z mnohých dalších. Zároveň nešetří expresivními výrazy (barabizna), Grass ale sklouzává i do nespisovné lexikální složky jazyka. Na nespisovné výrazy (Amíci, koncentrák) často narážíme v přímé řeči, někdy se dokonce objevují vulgarismy („prdel s držadlem“). V následující ukázce přímé řeči vidíme pro mluvenou formu jazyka u nás (v českém prostředí) velmi běžnou obecnou češtinu. *„Proč se nehodí marod, když už vypadá jak vyblitá myš?“* (G. Grass, 2007, s. 76) Přímou řečí se autor stylizuje do některé z postav (případně do své vlastní) a prostřednictvím jazyka oživuje výpověď a vyvolává její autenticitu.

Možná více než jiné pasáže vyniknou svou jazykovou květnatostí právě popisy zážitků z válečných bitev. Tím, že se jedná o děsivé momenty, se stává vyprávění velmi expresivním a dráždí čtenářovy smysly.

„Porůznu ležela těla, jednotlivě i jedno přes druhé, mrtvá, ještě živá, zkroucená, nabodnutá na větve, proděravělá střepinami granátů. Některá těla se akrobaticky zauzlila. Daly by se najít i části těl.“ (G. Grass, 2007, s. 107)

S květnatostí souvisí i (pro krásnou literaturu téměř nezbytný) obrazný jazyk. Díky němu docíluje Grass bohatšího estetického zážitku.

„*Pak se nad námi zavřel pach sena. V jeho zajetí jsme se pokoušeli o opakování.*“ (G. Grass, 2007, s. 179)

5.6.1 Komika

U spisovatele Güntra Grasse neplatí přímá úměra mezi tématem a jazykem. Přestože se jedná o vážné téma (ani za války, ani bezprostředně po ní neměl Grass zrovna nejšťastnější život), je schopen humoru. Pomocí jazykové komiky se opírá do všeho možného, jeho pikantní narážky někteří označují termínem černý humor. Nejvíce má na mušce sebe, velkým terčem zesměšnění je u Grasse například víra. Vyžívá se v sebeironii.

„[...] *čerstvě uniformovaný kanonýr byl tak arogantní, že bez otálení opravil několik pravopisných chyb a psaníčko, po kantorském způsobu oznámkované červeným inkoustem, poslal zpátky spolu s doprovodným dopisem, možná poetického obsahu.*“ (G. Grass, 2007, s. 53)

„*Zatelefonoval z kanceláře zřejmě Pánubohu, doporučil mě na nejvyšším místě jako přívržence té správné víry a během pár minut mi zajistil přístřeší, ne přímo v ráji, ale v jeho filiálce, domově Charity v ulici Rather Broich.*“ (G. Grass, 2007, s. 216)

Situační komika u Grasse vzniká na místech vyprávění školních nebo válečných anekdot (anekdota o tom, jak zapíchnutím nože do dřevěné nohy vyděsili dámu v kupé). V částech knihy věnujícím se jeho manželskému životu je s ironií o poznání střídmější.

5.7 Symbolika

5.7.1 Cibule

Již v názvu knihy nacházíme první a zároveň nejvýraznější symbol v celém díle. Záhadně pojmenovaný titul nijak nenaznačuje, o čem by Grassova kniha mohla vyprávět, leda že bychom to chápali doslova, ale to se na první pohled jeví jako krajně nepravděpodobné. Teprve po seznámení s tématem je možné rozpoznat tajemství podobnosti cibule a Grassova života.

Jedná se o podobnost vnitřní. Nikoli vzhled, nýbrž proces loupání cibule připodobňuje autor odkrývání svého života do úplného obnažení. Cibule plní dále funkci pomocného předmětu. Grass využívá její služby ve chvílích, kdy si nelze vzpomenout.

„*Když se na vzpomínání dotírá otázkami, podobá se cibuli, která by se ráda loupala, aby vyšlo najevo vše, co je písmeno za písmenem čitelné: je to zřídka kdy jednoznačné, často zašifrované zrcadlovým písmem nebo jinak.*“

Pod první, ještě suše šustící slupkou se nachází další, jež hned po sloupnutí vlhce obnaží třetí, pod níž čeká a ševelí čtvrtá, pátá. A každá další potí slova, jež byla příliš dlouho obcházena, i zašmodrchané znaky, jako by se nějaký tajník od mládí, když cibule teprve klíčila, snažil sám sebe zašifrovat.“ (G. Grass, 2007, s. 8)

5.7.2 Jantar

Symbolem sloužícím ke stejnému účelu jako cibule je jantar. Opět sám o sobě nic neprozradí. Je to autorova pomůcka k rozpomínání se na minulost. Oproti cibuli disponuje jantar větší účinností, také je ale méně využíván, neboť si spisovatel většinou vystačí s cibulí.

Jantar, zkamenělý nerost z pryskyřice často uvnitř schovávající drobné rostliny či živočichy, představuje sám o sobě předmět magický, který v sobě skrývá tajemství minulosti. Ve chvílích nouze, kdy se Grassovi nedaří prohlédnout do minulosti a kdy i cibule selže, si vezme do ruky jantar a proti světlu ho pozoruje.

„Když kousek velký jako kachní vejce zvednu proti světlu, ukáže se, že ztuhlá a krovitě do sebe vklíněná hmota je všude obydlena maličkým hmyzem. Co se zapouzdrilo. Tady červík? Tam znehybnělá stonožka? Jantar vydává jen po delším pozorování tajemství, jež sama sebe považovala za nebezpečná.“

Kdykoli má pomůcka, imaginární cibule, nechce nic prozradit nebo své zprávy šifruje do stěží rozluštitelných linií na vlhké slupce, sáhnu do poličky nad stojacím pultem v mé behlendorfské dílně a vybírám z uložených kousků, jedno zda koupených či nalezených.

Prosím, tenhle medově žlutý kousek, který je průhledný a jen u krustovitěho okraje mléčně zakalený. Když ho dost dlouho držím proti světlu, když zastavím neustálé tikání v hlavě a nedávám se ani jinak ničím, žádnou aktuálně politickou nebo jinak přítomnou námitkou rozptýlit, tedy jsem plně a cele soustředěn, rozeznávám místo zalitého hmyzu, který ještě před okamžikem chtěl být klíštětem, sebe v celé velikosti: čtrnáctiletého a nahého.“ (G. Grass, 2007, s. 50)

5.8 Ilustrace

Kdo četl Grassovu vzpomínkovou knihu *Při loupání cibule*, nemohl si nevšimnout ilustrací uvozujících každou z celkem jedenácti kapitol. Kreslil je sám autor. Grafiky, nakreslené nejspíše obyčejnou tužkou, znázorňují na samostatné stránce vždy cibuli, pokaždé ovšem jinak. Na přebalu knihy a před první kapitolou vidíme cibuli ještě celou, pěkně kulatou. Postupně, na každém dalším obrázku, se z cibule odloupávají další a další slupky, až z ní před

poslední kapitolou zůstane pouhá rozpadlá hromádka cibulových slupek. Tam je již Grass zcela obnažen a nezbyvá nic k odkrývání.

Kresby zde opět mají symbolickou funkci. Mezi loupáním cibule a odkrýváním Grassovy minulosti zároveň díky grafikám vzniká jakási paralela.

5.9 Motivy

5.9.1 Válka

Dominantním motivem v Grassových vzpomínkách je bezpochyby válka. Nejčastěji se objevuje v první půlce knihy, tam v podstatě tvoří její téma, ale i ve zbytku vyprávění se autor opakovaně k motivu války vrací.

„Místo na spaní jsem, stejně jako dřív coby pomocník protiletectvé obrany, příslušník pracovní služby, pak tankový střelec, válečný zajatec a konečně spínač, našel jako horní uživatel dvoupatrové postele.“ (G. Grass, 2007, s. 217)

Válka jako taková sehrála v autorově mládí neopominutelnou roli. Svá mladická léta, ve kterých dospíval a stával se mužem, strávil Günter Grass právě ve válce. Nejprve jako pomocník absolvoval vojenský výcvik, poté byl vržen rovnou k ozbrojeným silám do víru války. Pomineme-li strastiplné zážitky (šikana při výcviku, zabíjení v boji,...), obohatila ho válka cennými zkušenostmi a neopakovatelnými zážitky, ze kterých pak mohl celý život těžit. Z tohoto pohledu platí ve vzpomínkové knize *Při loupání cibule* válka za klíčový motiv.

5.9.2 Sexuální motivy

Aby mohl autor co nejpřesněji popsat své mládí, snaží se rozpomínat se i na své niterné prožívání. A jelikož vypráví v díle *Při loupání cibule* mimo jiné o svém dospívání a dozrávání, je (zejména v první polovině knihy) motiv sexuality nezbytnou součástí.

„[...] naproti tomu můj cimbrlík, který v ospalém stavu předstírá neškodnost, propadl zcela bez humoru hříchu. Stále v pln bdělosti chce neústupně a mužně vnikat do čehokoli, třeba by to byla díra po suku, jaké se najdou v dřevěných kabinách brösenského koupaliště.“ (G. Grass, 2007, s. 51)

Günter Grass představuje sám sebe ve svém nedospělém věku jako pubertálního chlapce, který jen stěží odolává stále častěji se hlásící sexuální

touze. Přiznává se otevřeně (stejně jako ke všem dalším skutečnostem), jak byl sužován chtíčem, jenž zpočátku nemohl být ukojen. Svůj sexuální nedostatek přirovnává k hladu, konkrétně ke „druhému hladu“. Grass před čtenářem odhazuje veškeré zábrany a prozrazuje všemožné detaily jak o svých heterosexuálních, tak i homosexuálních zážitcích.

„Protože jsem byl v důsledku vyhladovění příliš dychtivý, musela mě učit, abych zvolnil tempo a důraz a byl něžný všemi desíti jako ona. Kolik toho bylo o objevování. Všechno, co bylo vlhké a bezedné. Všechno bylo blízko, dalo se nahmatat. Všechno měkké a kulaté, co jsem obsáhl. Co se poddávalo. Jakých zvuků a zvířecích tónů jsme byli schopni.“ (G. Grass, 2007, 179)

V některých pasážích se nám dokonce zdá, že pro Grasse tehdy neexistovaly jiné problémy, které by se ho týkaly více než jeho sexuální uspokojování. Jeho dospívání jako by z něj udělalo sexuálního maniaka.

„Později však, když dotyčný čtrnáctiletý upadl do stavu absolutní bezbožnosti, dělal mu úd, dospívající současně s ním, víc starostí než vojenská situace na východní frontě, [...]“ (G. Grass, 2007, s. 51)

5.9.3 Víra

Ač byl Günter Grass vychován v duchu katolické víry, víra ho brzy opustila.

„Dokud jsem byl věřícím katolíkem – přechod k nevěrectví byl plynulý –, osvědčoval se můj penis jako neopotřebovatelný předmět zpovědi.“ (G. Grass, 2007, s. 51)

Pravidelná návštěva kostela představovala pro malého Grasse spíše než duchovní uspokojení příležitost přijít ve společnosti slečen na chuť hříchu. Vypadá to, že s vírou se Günter Grass rozloučil zejména proto, že by musel potlačit své smilné touhy. Oddanost víře by se stala překážkou spisovatelově přirozenosti, neboť jeho hodnoty nebyly v mládí nasměrovány k duchovnu, nýbrž k tělesnu. Víra bývá u Grasse spíše cílem narážek a posměchu.

„Mluvili jsme i o Bohu, který neexistoval. Předháněli jsme se v zneuznávání článků víry.“ (G. Grass, 2007, s. 194)

Motiv víry se dále objevuje v pasáži, která se věnuje poválečným událostem. Tam se Grass setkává s Josephem (diskutuje se o tom, zda se může jednat o pozdějšího papeže Benedikta XVI.), pevně věřícím katolíkem, se kterým hrdina vede rozhovory s náboženskou tematikou.

„Rozmlouvali jsme o Bohu a světě. Oba jsme kdysi ministrovali, on vytrvale, já jen výpomocně. On ještě pořád věřil, mně nebylo nic svato.“ (G. Grass, 2007, s. 144)

A konečně se s katolictvím setkáme ke konci knihy, kde Grassova sestra vstupuje do kláštera. Tuto skutečnost komentuje autor poněkud skepticky, přičemž vychází ze svého odmítavého postoji ke katolické církvi.

5.9.4 Nenávist vůči otci

Vyhrocený vztah k otci Grass prožíval především v době, kdy žil ještě s rodiči ve stísněném bytě. K nenávisti si spíše vytvářel důvody vlastní, než aby k ní měl nějaké skutečně pádné. Nicméně pracoval na tom důsledně a došlo to tak daleko, že se tato nenávist stala jedním z hlavních podnětů, proč se přihlásil do vojenské služby.

„Liboval jsem si v zneuznávání jeho osoby snad proto, že existoval, že stál nebo seděl mezi nábytkem obývacího pokoje v obleku s kravatou a ve filcových pantoflích, že s věčnou mísou před věčnou kuchařskou zástěrou bez přestání mísil těsto, že to on pečlivě trhal staré noviny na toaletní papír, že nemusel na frontu jako „nepostradatelný“, a tudíž pro mě nevyhnutelný.“ (G. Grass, 2007, s. 67)

5.9.5 Hlad

Hlad začal sužovat Grasse a ostatní vojáky do jisté míry již během války, mnohem intenzivnějším trápením se však stal až po válce v zajateckých táborech a léčebných zařízeních, kde se vojákům záměrně dostávalo málo jídla. Hlad byl nevyhnutelnou součástí každého dne, proto se na něj autor tak dobře pamatuje.

„Hryzal. To se o hladu říká, že hryže. A mladík, jehož si s jistým úsilím vybavuji jako záhy poškozené vydání mne samého, byl jedním z tisíců, na něž tento hryzec zle dotíral.“ (G. Grass, 2007, s. 137)

Grass rozlišuje první, druhý a třetí hlad. První hlad v sobě neschovává žádný obraz. Druhý a třetí hlad už Grass metaforizuje. Druhým hladem označuje touhu po sexuálním uspokojení, třetím hladem jsou u Grasse nenaplněné umělecké ambice.

5.9.6 Jídlo

Kontrastní motiv k tomu předchozímu se v próze *Při loupání cibule* také objevuje. V zajateckém táboře se Grass účastnil kuchařského kurzu.

Třebaže výuka probíhala pouze teoreticky a účastníci kurzu si mohli vaření vyzkoušet pouze ve své fantazii, Grass si z kurzu odnesl cenné poznatky, které později rád opakovaně zužitkovával.

„Od té doby vyvařuji rád pro hosty. Pro ty, které mi do domu přivede přítomnost, ale také hosty vymyšlené nebo vyvolané z historie.“ (G. Grass, 2007, s. 146)

5.9.7 Umění

Jak již bylo výše zmíněno, Günter Grass je nejenom spisovatelem, ale i sochařem a grafikem. K umění ho to táhlo již jako mladého a jakmile to bylo po válce možné, vrhl se do studií umění. Vedle zmínek o svých kamenických a sochařských výtvorech se rozepisuje i o svých básnických počátcích. I hudba se objevuje v Grassově díle *Při loupání cibule*. Hudba souvisí s radostí ze života, s radostí spojenou s ukončením války.

„Byla to doba tanečního třeštění. My poražení jsme byli posedlí po muzice transatlantických vítězů, která osvobozovala, a třeba jen na dobu jednoho blues: Don't fence me in...“ (G. Grass, 2007, s. 227)

Jako další motiv zmiňuji balet – Grassova první žena byla baletka. Touhu po umělecké aktivitě nazývá autor svým třetím hladem.

5.10 Specifika Grassova vyprávěče

Jako umělec v literatuře více než zběhlý si Günter Grass vytvořil svůj nezaměnitelný autorský styl. Podobně jako se ukazují v jeho dílech prvky společné, najdeme i prvky odlišující, díky kterým se to které dílo stává jedinečným. V následujících pěti bodech na některá specifika upozorňuji a následně je demonstruji na vybraných citacích z textu.

5.10.1 Míra nejistoty

V Grassově vyprávěcím stylu se odráží aspekt zapomínání. Velmi často si autor klade otázky nebo nabízí varianty. Dává tím najevo nejistotu, kterou způsobila paměť, a čtenáře vybízí k pochybování. Vytrácí se přesvědčivost, která je jinak všudypřítomná. Slova se znejišťujícím významem jako pravděpodobně, možná, nejsem si jistý, předpokládám a podobně nejsou v takových pasážích výjimkou.

„A pak, po tom? Předpokládejme, že jsme si v seně šeptali, střídavě, nebo jen já.“ (G. Grass, 2007, s. 179)

Na mnoha místech Günter Grass připomíná, že se ve svém vyprávění opírá pouze o své vzpomínky, jež mají přirozeně tendenci s ubíhajícím časem ztrácet na věrohodnosti. Jako by chtěl před svou „autobiografickou fikcí“ trochu varovat: Opatrně, může to být lež.

„Protože jako dítě rodiny, jež byla po válce vyhnána, nemám [...] v rukou žádnou pozůstalost z mladých let, může být předvolána pouze nejpochybnější ze všech svědkyň, dáma Vzpomínka, rozmarná, často migrénou sužovaná osoba, již navíc provází pověst, že je, podle situace na trhu, prodejná.“ (G. Grass, 2007, s. 49)

Paměť není to jediné, co se v případě Grasse podílí na úpravě vlastní minulosti. Existují vzpomínky považované s naprostou jistotou za věrné. Jenže jisté okolnosti už kdysi dávno tyto vzpomínky pozměnily ku obrazu svému, aby tak splňovaly nějaký požadavek. A takto potom byly zafixovány do paměti a nyní, s odstupem, není možné zjistit, zda patří do kategorie důvěryhodných vzpomínek či nikoli.

„Již je vyvráceno, co chce v každém případě trvat na pravdě, neboť nejtrvalejší část vzpomínky se často vyklube ze lži nebo jejího malého sourozence, švindlování; zapsána zní věrohodně a naparuje se s detaily, jež mají platit za fotograficky přesné.“ (G. Grass, 2007, s. 8)

Může se zdát, že Günter Grass v díle *Při loupání cibule* zkouší čtenářovu důvěru. Hraje se čtenářem jakousi hru, ve které čtenář nemůže vyhrát, neboť nikdy nezjistí pravdu. Ale o pravdu tady ani tak nejde. Grass z pravdivých událostí vychází, nicméně nepřestal být literátem, který v literatuře sleduje její estetické požadavky.

5.10.2 Názorová polemika

Polemika v Grassově díle má původce v přetrvávající nejistotě. Tam, kde si vypravěč není jist, klade otázky anebo navrhuje varianty. Polemizuje sám se sebou, jak to tehdy bylo, a zkouší při tom, jestli si vzpomene. Při tom reflektuje otázky, které se mu honí hlavou, a záhy si také odpovídá.

„Bylo to v únoru k jejím narozeninám, nebo ke Svátku matek? V každém případě jsem si ještě před vypuknutím druhé světové války řekl, že mám na to, abych matce dal jako dárek něco mimořádného, něco z dovozu.“ (G. Grass, 2007, s. 25)

V kapitolách o válce se na mnoha místech setkáme s pro Grasse v tomto díle typickým konfrontováním názorů. Události, které v jednom

odstavci popíše tak, jak si na ně pamatuje, hned v dalším podrobí rozboru ze svého současného pohledu. Vznikají tak úvahy a kritické komentáře ke své vlastní osobě. Díky této konfrontaci se autor sobě samému, mladému Güntrovi jaksi odcizuje.

„Koncem února, kdy už kolovaly fámy o plamenné smršti v Drážďanech, jsme za úplňku a v třesnutém mrazu skládali přísahu. [...]

Uvědomoval si sedmnáctiletý mladík počátek konce, jemuž se později říkalo „zhroucení“ v celém jeho dopadu a rozsahu?“ (G. Grass, 2007, s. 101)

5.10.3 Sebestřednost

Dalším specifikem Grassovy vzpomínkové knihy je sebestředný postoj hlavního hrdiny – vypravěče. Možná poněkud odvážně jsem nazvala další kapitolu, která má přiblížit Grassův autorský styl. Sebestřednost v první řadě odráží Grassovu snahu svými vzpomínkami vyvolat příběh o svém vlastním životě a své vlastní osobě. Ich forma mu pomáhá nahlížet na minulost vlastníma očima a zužuje jeho perspektivu. To, že se točí kolem Güntra Grasse, odpovídá autorskému záměru.

„Opět se dere do popředí mé Já [...]“ (G. Grass, 2007, s. 138)

Sebestředností mám ale na mysli i Grassovo tehdejší vnímání skutečností. V úvahách mladého hrdiny autor nikdy ve větší míře své okolí nezohledňoval; důležité otázky vždy odkazovaly k němu samotnému. Někdy tato sebestřednost dosahuje takové míry, že se blíží až ignoranci okolí. Günter Grass se v knize popisuje jako ještě nedospělého mladíka, jehož to, co se dělo kolem něj, nezajímalo, a jehož hlavním problémem bylo ukojit své sexuální touhy.

„Moc toho nenamluvily [ošetřovatelky], jemně se usmívaly a zacházely se mnou rázně. A snad proto jejich praktické hmaty udělaly na stále ještě vimrlaty sužovaného mladíka, jímž jsem pod léčivými prsty Lotek byl, větší dojem nežli zpráva o bezpodmínečné kapitulaci všech německých armádních svazů.“

Na základě předchozí ukázky je možné pochopit Krausův výrok, v němž pojmenovává Grassův charakter výrazy jako *„sociální chlad, lidská nemilosrdnost a maniakální sebestřednost“*. (z internetového zdroje www.welt.de, b)

Dokonce Grass sám svůj charakterový rys nezastírá. „*Byl jsem asi sebestředně osamělý, ale ne unaven životem, jak odpovídalo tomuto věku. Takže jen hloupý?*“ (G. Grass, 2007, s. 63)

V podobných sebestředných pasážích, jakých v próze *Při loupání cibule* najdeme mnoho, se může až zdát, že čteme o jiném autorovi než o tom, který svou velkou pozornost později věnoval (a stále věnuje) světovým událostem.

5.10.4 Opravy v textu

Na několika málo místech v textu můžeme být svědky Grassovy sebekontroly. Dochází k tomu v úsecích, kdy se uchyluje k všeobecnému podmětu, a kdy jako by se chtěl schovat za veškerenstvo. Následně si ale uvědomí, že to, o čem píše, se týká především jeho samého, a že své názory a počiny tentokrát nemínil schovávat za jiné postavy. Odhaluje tím zároveň svou slabinu, jež spočívá v tom, že se nechává pokoušet.

„*To jsme, byť ohromeni, vzali na vědomí, neboť otázky, odkud má on, Wolfgang Heinrichs, ty báječné vědomosti, jsme nekladli, nekladl jsem.*“ (G. Grass, 2007, s. 16)

„*Ne, my jsme se dali, já jsem se dal svěst.*“ (G. Grass, 2007, s. 35)

5.10.5 Odkazy na své vlastní dílo

Jako poslední typický znak pro toto dílo uvádím vypravěčovy zmínky o vlastním díle. Objevují se nikoli nahodile. Autor je vkládá do míst, které ho na své starší dílo upomínají. Pro svou literární tvorbu totiž Grass často používá události z vlastního života jako inspiraci.

Čtenář je tak vypravěčem neustále upozorňován na to, která z postav, s níž se setkal ve skutečnosti, se později odrazila v jeho díle, na které místo se v kterém románu vrátil, kterou příhodu kde použil. Někdy následují i upřesňující informace o postavách (zda a jak jim změnil jméno, vzhled nebo charakter), o okolnostech vzniku díla nebo dataci.

„*A takto zkrácen, ale také rozvit na Ludkowského, Ludströma, na preláta Ludewika a pijáckého kumpána Ludrichkaita, pak na kata Ladewika nebo řezbáře Ludwiga Skrievera a proměňován od století k století, byl vpleten do vyprávěných dějin a stal se současně podílníkem mého románu Platýz, se kterým jsem se dřel v polovině sedmdesátých let.*“ (G. Grass, 2007, s. 294)

5.11 Literární hodnota díla

Nyní, po rozebrání některých jednotlivých literárních hledisek ve vzpomínkové knize *Při loupaní cibule*, je načase podívat se na dílo komplexně a podrobit ho celkové literární kritice. Odhlédnutím od kritiky na Grassovo dílo se nyní pokusím najít kvality, které opravňují k zařazení vzpomínek *Při loupaní cibule* mezi významná díla německé literatury.

Po přečtení si uvědomíme, že vedle přiznání černé minulosti bylo autorským záměrem prostřednictvím vzpomínkové knihy nabídnout čtenářům díky svým bohatým zkušenostem silný estetický zážitek. Tomu záměru zůstal věrný.

Jestliže od prózy očekáváme omluvu, nedočkáme se jí. Čekáme-li tedy alespoň zpytování svědomí, jsme taktéž zklamáni. Grass nevytvořil toto dílo proto, aby mu bylo odpuštěno. Cílem ale není ani strhnout na sebe pozornost. Taková prvoplánovost by úrovni autora s přízviskem intelektuál sotva odpovídala.

Günter Grass si moc dobře uvědomuje, s jak citlivým tématem přichází, a tomu odpovídá i způsob jeho zpracování. Vyprávění o své minulosti autor obohacuje úvahami, ve kterých reflektuje sám sebe a s odstupem, tedy po uplynutí mnoha let, komentuje své konání a často se sebou nemá slitování. Jako hlavní hrdina své prózy je tedy konfrontován dvěma pohledy – minulým a současným. Tím vzniká jakési neustálé napětí a názorová pluralita. Zároveň není zastáncem jediného stanoviska a svými polemikami vybízí k úvahám a otázkám.

Ačkoli zažívá memoárová literatura v poslední době boom a stala se velice populární, originalitu Grassovi odpírat nelze. Ne, že by přišel s něčím novým, ale kombinace poutavého tématu s vyjadřovacím talentem propůjčují dílu záruku kvality. Náročnost jazykového projevu je určena spíše pro náročného čtenáře. Atraktivita díla a přesvědčivost výrazu u Grassa ještě nemusí znamenat odklon směrem k populární literatuře a ztrátu estetické úrovně. A koneckonců atraktivní by dílo zůstalo tak jako tak i bez diskutovaného přiznání nacistické minulosti.

6 Závěr

Günter Grass, jeden z nejvýznamnějších současných německých autorů, představuje náročnou látku pro žáky, studenty, učitele, ale i literární kritiky a interprety. Jeho díla jsou obtížná jak na čtení, tak na pochopení. Čtení se stává náročným zejména kvůli rozvlácným větám, interpretace množstvím metafor a skrytých náznaků, pro úplné pochopení je pak nutné orientovat se v historii a politice. Musím přiznat, že pro mě nebyl úplně snadný úkol zabývat se dílem od tohoto autora.

V roce 2006 vydaná próza *Při loupání cibule* zastupuje u Güntra Grasse zcela nový literární fenomén. (Předtím nic podobného nenapsal, dva roky po dokončení knihy *Při loupání cibule* nicméně vyšlo pokračování nazvané *Příběhy z temné komory*.) Zajímavé na ní je, že není ani románem, ani čistou autobiografií, byť se za ni někdy vydává. Splňuje tedy jak očekávání od biografie – dozvídáme se fakta z autorova života – tak také očekávání románového čtenáře. Na chuť si tedy přijdou i ti, co pasou po Güntrově minulosti, i běžní čtenáři.

Z knihy *Při loupání cibule* se čtenář dozví zejména skutečnosti, které doposud nikdo neznal. Nebyly totiž čitelné ze žádných jeho děl, a když přece jen, pak jen kuse, takže z nich nebylo možné vyzkoumat celý Grassův životní příběh a vytvořit si spojitost mezi Grassovým životem a dílem. Próza si okamžitě získala obrovskou pozornost. Takové dílo doposud knihkupectví neznala. Jak rychle šla kniha na odbyt, tak rychle vyvolávala veřejné reakce.

Při sledování recenzí a článků v nejznámějších německých a některých českých novinách jsem si všimla zajímavé věci. Kritiky tentokrát moc nezajímají literární kvality díla, ty zůstávají upozaděny. Samotné novinové titulky jako: „*Proč se přiznal až teď? zlobí se na Grasse*“ (z internetového zdroje www.lidovky.cz) ukazují na to, že známějším se dílo stalo svým šokujícím sdělením než čímkoli jiným. Za rozruch bezpochyby může hlavně skutečnost, že Grass platí za uznávaného autora.

Podrobnější sondou do novinových příspěvků jsem zjišťovala, co veřejnost zajímalo nejvíce. Převažovaly úvahy nad tím, co Grasse ke svým činům vedlo, proč tak dlouho mlčel a proč tak šokující zprávě věnuje tak málo pozornosti. Odpovědi jsem nacházela v Grassově próze a doplňovala je kritickými soudy.

Kritické ohlasy byly velmi různorodé, od pochvalných až po velmi hanlivé a odsuzující. Mluvilo se o respektu k autorovi, o čestnosti, odvaze a přesvědčivosti, ale i o zradě vlastního národa, o prospěchářství a ztrátě autority. Diskuze se dostala i do politických sfér a díky tomu jsem si uvědomila, že literatura a politika spolu nepřímo souvisejí.

V části věnující se analytické práci s Grassovou prózou jsem se zaměřila na literární aspekty díla. Upozornila jsem na symbolický název knihy, potýkala se se zařazením mezi žánry a nakonec zvolila označení „vzpomínková kniha“, která dle mého názoru nejlépe Grassově knize odpovídá. Chronologický vyprávěcí postup v knize narušují vyprávěčovy vstupy ze současnosti. K tomu autor využívá dvě vyprávěčské perspektivy – ich formu a er formu.

Grass ve své knize *Při loupaní cibule* nezastírá svůj vyprávěčský um ani šifrování slovní zásobou. Jazyk je jeho silným nástrojem a ten využívá i pro sebeironii a ironii vůbec. Obraznost vyjadřování u Grasse poznáváme prostřednictvím metafor a symbolů, symboliku využívá i v ilustracích, které knihu doprovázejí. Grass tak ukazuje svůj mnohostranný umělecký talent.

Nezaměnitelný charakter knihy vytvářejí především specifika, která pojmenovávám v posledním oddílu své bakalářské práce. Časový odstup, se kterým dílo vzniklo, způsobuje nutnou autorovu nejistotu. S tím souvisí i polemika o tom, jak to skutečně bylo. Přímo v knize tak vzniká jakýsi dialog. Volba tématu dále vyžaduje sebestředný pohled auktorálního vyprávěče. Tato a ještě další specifika dělají z Grassova díla jedinečný počin německé literatury.

Analýzou jak literárních, tak neliterárních aspektů prózy *Při loupaní cibule* jsem podala komplexní pohled na toto pozornost vyvolávající dílo autora Güntra Grasse a umožnila jsem pochopit ho v celém jeho kontextu.

Ať už dílo Güntra Grasse zpracovává jakkoli kontroverzní téma a jakkoli kontroverzním způsobem, ať už se nám bude či nebude líbit, jednou bylo napsáno a je třeba ho přijmout jako další dílo tohoto autora v pořadí. Prostřednictvím vzpomínkové knihy *Při loupaní cibule* Grass pouze podává svědectví a umožňuje nám pochopit jeho minulost a možná minulost dalších lidí. Jakkoli můžeme Grassovi mít za zlé to nebo ono, jedno mu odepřít nelze. Svým dílem zabraňuje zapomínání německé historie.

7 Seznam použitých zdrojů

1. GRASS, G. *Kočka a myš*. Přel. Z. Sekal. 1. vyd. Praha : Odeon, 1968.
2. GRASS, G. *Plechový bubínek*. Přel. F. Kafka. 3. vyd. Brno : Atlantis, 2001. ISBN 80-7108-219-8.
3. GRASS, G. *Při loupání cibule*. Přel. J. Stromšík. 1. vyd. Brno : Atlantis, 2007. ISBN 978-80-7108-294-1.
4. BEUTIN, W. *Der Fall Grass. Ein deutsches Debakel*. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2008. ISBN 978-3-631-57004-3.
5. NEUHAUS, V. *Günter Grass. Realien zur Literatur*. 2. vyd. Stuttgart : Verlag J. B. Metzler, 1993. ISBN 3-476-12179-8.
6. NEUHAUS, V. *Schreiben gegen die verstreichende Zeit. Zum Leben und Werk von Günter Grass*. 2. vyd. München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 1998. ISBN 3-423-12445-8.
7. PETERKA, J. *Teorie literatury pro učitele*, Jíloviště : Mercury Music, 2007. ISBN 978-80-239-9284-7.

Internetové zdroje

8. BRODER, M.: *Günter Grass, der ewige Antisemit* (on-line), Welt, citace 13. dubna 2013, přístup z URL:
http://www.welt.de/print/die_welt/kultur/article106154111/Guenter-Grass-der-ewige-Antisemit.html
9. DAŇKOVÁ, Š.: Proč se přiznal až teď? zlobí se na Grasse (on-line), Lidovky, citace 16. listopadu 2013, přístup z URL:
http://www.lidovky.cz/proc-se-priznal-az-ted-zlobi-se-na-grasse-fdm-/kultura.aspx?c=A060814_074150_in_kultura_hlm#utm_source=clank.lidovky&utm_medium=text&utm_campaign=a-souvisejici.clanky.clicks
10. DIMTER, T.: *Grass, Günter: Při loupání cibule* (on-line), iLiteratra, citace 17. června 2013, přístup z internetu, URL:
<http://www.iliteratura.cz/Clanek/21961/grass-gunter-pri-loupani-cibule>
11. HORÁČKOVÁ, A.: *Příliš pozdní přiznání Güntra Grasse* (on-line), iDnes, citace 15. listopadu 2013, přístup z URL:
http://kultura.idnes.cz/prilis-pozdni-priznani-guntera-grasse-dyg-/literatura.aspx?c=A060819_134159_show_tipy_mgb

12. HVÍŽĎALA, K.: Němci a Grassovo pozdní přiznání (on-line), Aktuálně, citace 15. prosince 2013, přístup z URL: <http://aktualne.centrum.cz/blogy-a-nazory/komentare/clanek.phtml?id=219742>
13. KNAPP, A.: *Grass v kontroverzní knize popisuje i válečné zkušenosti z Čech* (on-line), Novinky, citace 17. června 2013, přístup z internetu, URL: <http://www.novinky.cz/kultura/94277-grass-v-kontroverzni-knize-popisuje-i-valecne-zkusenosti-z-cech.html>
14. KRAUSE, T.: *So ist der neue Grass* (on-line), Welt, citace 17. června 2013, přístup z internetu, URL: <http://www.welt.de/kultur/article146269/So-ist-der-neue-Grass.html>
15. LÜDKE, M.: *Das doppelte Ginterchen* (on-line), Frankfurter Rundschau, citace 18. června 2013, přístup z URL: <http://www.fr-online.de/literatur/das-doppelte-ginterchen,1472266,3163226.html>
16. MANGOLD, I.: *Seht, wie meine Augen tränen* (on-line), Süddeutsche, citace 15. června 2013, přístup z URL: <http://www.sueddeutsche.de/kultur/rezension-des-neuen-grass-beim-haeuten-der-zwiebel-seht-wie-meine-augen-traenen-1.893577>
17. RADDATZ, F.: „*Ich habe mich verführen lassen*“ (on-line), Zeit, citace 17. června 2013, přístup z internetu, URL: <http://www.zeit.de/2006/34/L-Grass>
18. SCHIRRMACHER, F, SPIEGEL, H.: „*Ich war Mitglied der Waffen-SS*“ (on-line), FAZ, citace 15. listopadu 2013, přístup z URL: <http://www.faz.net/aktuell/gesellschaft/menschen/guenter-grass-enthueilt-ich-war-mitglied-der-waffen-ss-1354882.html>
19. SCHIRRMACHER, F, SPIEGEL, H.: „*Warum ich nach sechzig Jahren mein Schweigen breche*“ (on-line), FAZ, citace 15. listopadu 2013, přístup z URL: <http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/buecher/guenter-grass-im-interview-warum-ich-nach-sechzig-jahren-mein-schweigen-breche-1357691.html>
20. SCHIRRMACHER, F.: *Ein globaler Schock* (on-line), FAZ, citace 15. listopadu 2013, přístup z URL: <http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/reaktionen-auf-grass-ein-globaler-schock-1355977.html>
21. SCHIRRMACHER, F.: *Eine zeitgeschichtliche Pointe* (on-line), FAZ, citace 15. listopadu 2013, přístup z URL:

<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/debatten/das-israel-gedicht-von-grass/grass-spaetes-ingestaendnis-eine-zeitgeschichtliche-pointe-1359906.html>

22. TOLČINSKÝ, A.: *Polské reakce na Grassovo přiznání* (on-line), Rozhlas, citace 16. listopadu 2013, přístup z URL: http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/268234
23. ULLRICH, W.: *Die Reaktionen sind wie ein Fallbeil* (on-line), Zeit, citace 15. listopadu 2013, přístup z URL: <http://www.zeit.de/2006/34/Interview-Lit-Grass>

8 Resumé

Tato bakalářská práce se zabývá prózou *Při loupání cibule* od německého autora Güntra Grasse a jejím ohlasem. Vzpomínková kniha prozrazuje šokující momenty z Grassova života, které doposud nebyly nikomu známy. Po celém světě vyvolalo dílo velmi rozporné reakce. Předmětem práce bylo sledovat dílo v širším společenském kontextu a skrz reakce veřejnosti odhalit jeho kontroverze. Dále je pozornost věnována literární analýze vzpomínkové knihy. Cílem bakalářské práce bylo podat co nekomplexnější pohled na toto dílo politického autora Güntra Grasse.

9 Abstract

The thesis deals with prose *Peeling the onion* written by a German author Günter Grass and with responses to this novel. Controversial moments of Grass's life which were never reported before are revealed in this commemorative literary work. It has evoked very contradictory reactions worldwide. The object of the thesis is to monitor the work in a broader social context and to reveal its controversy through the public reactions. Attention is also given to the literary analysis of the commemorative book. The aim of the thesis is to provide a very comprehensive view on this novel of Günter Grass, a political writer.

10 Klíčová slova

Grass, Günter

Při loupání cibule

Vzpomínková kniha

Válka

Nacionalismus

Umění

Ohlasy